

Nr. 123, februari 2009

MOLEN *Wereld*

Status quo - quo vadis? (3)

De Koe de wei in

Maandblad
over molens en
hun opvolgers
12e jaargang, nr. 2

COLOFON

Redactie & administratie:

Moerdijkstraat 39 2751 BE Moerkapelle,
Tel./fax: +31 (0)79-5931303
E-mail adres: jsbakker@molenwereld.nl

Verschijsning:

Elf maal per jaar, als regel op de eerste woensdag van de maand. Gedurende de maanden juli en augustus verschijnt één gecombineerd nummer.

Uitgave:

De 'Molenwereld' is een uitgave van de Stichting Molenwereld
Benedenrijweg 521 2987 VA Ridderkerk
Tel.: 0180-411018

Uitgever:

dhr. S.J. Veerman
Zwanebloem 51, 2954 NH Alblasserdam
Tel.: 06-53286276
E-mail adres: sjv@xs4all.nl

Redactie:

dhr. J.S. Bakker
Moerdijkstraat 37 2751 BE Moerkapelle,
Tel./fax 079-5931303
E-mail adres: jsbakker@molenwereld.nl

dhr. B.H.J. Mols

Provincialeweg Zuid 42, 4286 LM Almerik,
Tel.: 06-50283248
E-mail adres: bart68@planet.nl

Advertenties:

J. Ottevanger
Molenviergang 2 2761 BK Zevenhuizen
Tel.: 0180-638180 / Fax: 0180-638179
E-mail adres: adv@molenwereld.nl

Abonnementen:

Tel.: +31 (079)-5931303 (na 18.00 uur) / Fax: +31 (079)-5931303
Nederland (€ 47,50) per jaar (incl. 6% BTW).

Overige landen Europa (€ 65,-)
Andere landen prijs op aanvraag.

De abonnementsprijs dient bij vooruitbetaling te worden voldaan.

Abonnementen kunnen op ieder gewenst moment ingaan en worden automatisch verlengd tenzij een abonnement uiterlijk 1 december van het lopende abonnementsjaar schriftelijk wordt opgezegd.

De in het lopende abonnementsjaar (van januari t/m december) reeds verschenen nummers worden na ontvangst van het abonnementsgeld direct toegezonden, indien nog voorradig.

Prijs losse nummers: in Nederland € 6,-;
overig Europa € 7,- (exclusief porto)

Donateurs van de Stichting Molenwereld ontvangen het blad gratis bij een minimum-donatie van € 62,50.
Op schenkingen en legaten aan de Stichting Molenwereld is artikel 24 lid 4 van de Successiewet van toepassing.

Bankrelatie:

Voor Nederland: Postbank 4506935 / Rabobank 3750.30.867
Voor België: Postcheque 000-1746998-28

Kopij:

Zenden aan de redactie van de Molenwereld,
Moerdijkstraat 39, 2751 BE Moerkapelle.

Lay-out en Druk:

Vis Offset, Alphen aan den Rijn.

ISSN 1387-2974

© COPYRIGHT 2009 Stichting Molenwereld Moerkapelle.
Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar worden gemaakt op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Redactioneel

De kop is al weer van het jaar 2009 af. De discussie om het referaat van prof. Bazelmans lijkt over het hoogtepunt heen. Toch vormt het afsluitend artikel op de eerder geplaatste twee afleveringen hieromtrent de hoofdmoot van dit nummer. Hopelijk leidt het tot bezinning op het omgaan met de molen als monument. Men kan de molen voor alles als monument benaderen en de molen aan die status ondergeschikt maken en het omgekeerde: de molen voorop en het monument ondergeschikt. Gelukkig hoeft het noch het een noch het ander in veel gevallen grote problemen te geven, maar er zijn er ook waar de molenliefhebber in conflict komt met zijn monumentenbesef. De kwestie rond De Otter in Amsterdam is er een mooi voorbeeld van. Onwillekeurig dringt zich Goethe op met Faust:

*Zwei Seelen wohnen, ach! in meiner Brust,
Die eine will sich von der andern trennen;
Die eine hält, in derber Liebeslust,
Sich an die Welt mit klammernden Organen;
Die andere hebt gewaltsam sich vom Dust
Zu den Gefilden hoher Ahnen.*

(Faust I, Vers 1112 - 1117)

Het laatste woord zal er allemaal nog niet over gesproken zijn en mogelijk draait het uit op een voortdurende discussie. Maar om het met een Turks gezegde te zeggen: *it ürür kervan yürür*. In het Nederlands rijmt het niet, maar zal beter bekend voorkomen als: 'de honden blaffen, maar de karavaan trekt verder'. De op handen zijnde veranderingen in het monumentenzorgsysteem als het project Modernisering Monumentenzorg houden bepaald niet automatisch een verbetering voor het molenbehoud in, maar we zullen het er wel mee moeten doen.

En Balie Kluiver beoefent de Hollandse rekenkunst.

JSB

Bij de omslag voorzijde: De paltrok De Otter staat al bijna vier eeuwen aan de Kostverlorenvaart in Amsterdam en is de laatste van de bijna honderd zaagmolens in Amsterdam. Verplaatsingsplannen voor deze molen werpen veel stof op: biotoop versus monument; waar zal het op uit draaien? (foto H. van Steenberg, 22 november 2007).

Bij de omslag achterzijde: Winterse morgenstemming in Noord-Holland; de Twiskemolen bij Landsmeer (foto R.J. Prins, 22 december 2007).

INHOUD

pagina

Molensactueel	55
Papiermolen: nieuwe CD's met molenfoto's van D. Vandenbulcke	69
Molensactueel: De Koe de wei in	70
Behoud: status quo - quo vadis? (3) <i>J.S. Bakker</i>	72
NVVM - molenmakers ACTIEF	87
't Betere Werk: de molenaar van Sanssouci	90
't Betere Werk: molens in de rouw in stromenland	92
't Betere Werk: de Dekkerpomp in de Groenendijkse molen	94
Zoeker	95
Uit 't kijkgat: Hollandse rekenkunde	95
Mens en molen: bij het overlijden van Cor in 't Veld <i>Gerard Sturkenboom</i>	96

Afsluitdatum van de kopij voor
het maartnummer van Molenwereld:

6 februari 2009

Informatie voor deze rubriek: Redactie Molenwereld, p/a B.H.J. Mols, Provincialeweg Zuid 42, 4286 LM Almkerk. Tel.: 06-50283248 E-mail: bart68@planet.nl

Bezwaren tegen afwijzing subsidie vijf Groninger molens

In 2007 is voor negen molens een aanvraag gedaan in het kader van de Regeling rijkssubsidiering wegwerken restauratieachterstand (Rrwr). Op grond van deze regeling was het mogelijk om subsidie aan te vragen voor monumenten met een restauratieachterstand tot 500.000 euro. Via het Groninger Molenhuis zijn voor alle negen molens afspraken gemaakt met fondsen, gemeenten en de provincie Groningen. Slechts 3 molens kwamen in aanmerking, terwijl 5 andere molens werden afgewezen omdat de co-financiering onvoldoende zeker was gesteld (onder andere Joeswert te Feerwerd, zie *Molenwereld* 2008-12-471). De zesde molen werd afgewezen omdat het subsidieplafond was bereikt. Het Groninger Molenhuis is een bezwaarschriftprocedure gestart aangezien zij het onterecht vindt dat afspraken voor co-financiering die voor alle molens op dezelfde manier zijn gemaakt,

Het plan van Volkerts Wessels Bouw en vastgoedontwikkeling voor het Waterfront van Dalfsen. Een groot deel van het terrein bestaat uit het vroegere complex van Drukkerij Eshuis, eertijds de drukker en uitgever van het vakblad *De Molenaar*.

voor drie molens voldoende zijn en voor 5 andere molens onvoldoende (naast Feerwerd ook de Germania te Thesinge, Fram te Woltersum, De Leeuw te Zeerijp en De Hoop te Haren). Voor de procedure heeft het Groninger Molenhuis, mede namens de eigenaren, een jurist ingeschakeld.

Start herstel Groene Molen te Joure

Sinds 12 december staat de gemetselde onderbouw van De Groene Molen te Joure er wat verloren bij. Het gevlucht en bovenhuis is verwijderd en door bouwbedrijf Hiermstra uit Tzummarum afgevoerd naar de werkplaats. Hier zal het worden gerestaureerd, zodat de molen in het voorjaar van 2009 weer kan wor-

De Groene Molen in Joure, als spinnenkopmolen met balie een zeldzame verschijning (foto jsb, 27 juli 1991).

den opgebouwd en maalvaardig worden gemaakt.

Presentatie projecten herontwikkeling Dalfsen

In het gemeentehuis zijn de plannen van twee verschillende projectontwikkelaars gepresenteerd. In de hal staan informatiepanelen en maquettes met schaalmodellen van hoe het toekomstige aanzicht van het waterfront Dalfsen kan worden.

De voorzitter van de Stichting Westermolen is in elk geval overtuigd van het feit dat welk plan gekozen wordt, de molen altijd in de verdrinking zal komen. Ondanks dat beide plannen zijn onderworpen aan een windtunnelonderzoek, vervallen in beide alternatieven de huidige zichtlijnen naar de molen. De stichting zal zicht hard maken voor behoud van een vrije omgeving rond de molen en wil bovendien overwegen de molen in het uiterste geval te verhogen (*Molenwereld* 2004-7-257).

Geen gevaar voor De Hoop te Almelo?

Korenmolen De Hoop te Almelo zal niet in gevaar komen bij de toekomstige realisatie van het stedenbouwkundige project Almelo Verdiept (*Molenwereld* 2008-1-4). De molen aan de Nieuwstraat kan en zal dan ook op de huidige plek blijven staan. Volgens het College van B en W is de omgeving van de molen in stedenbouwkundig opzicht zo in te vullen dat er zowel qua plaats als molenbiotoop voldoende ruimte blijft. In het raadsvoorstel over de grondexploitatie voor het gebied Rohof-Bellavista wordt rekening gehouden met het handhaven van de molen op zijn huidige plek. Vanuit het oogpunt van de cultuurhistorie van de stad is het college blij met deze uitkomst. De Stichting Windkorenmolen De Hoop is echter zeer verbaasd over het besluit van het college om de molen op de huidige plek te laten staan, aangezien de stichting nog volop in gesprek met de gemeente was over de toekomst van de molen op de huidige plaats. De stichting vraagt zich tevens af of de molenbiotoop wel in tact blijft, bij bebouwing rond de molen van (maximaal) vijf bouwlagen hoog. Bovendien wil de stichting garanties omtrent de directe omgeving rond de molen; ook daarover was men in gesprek. Het stichtingsbestuur zal zich nu beraden omtrent de te nemen stappen.

Stichting Wissink's Møl ontvangt Evert Smitbiotooprij

Op 23 januari is door het Gilde van Vrijwillige Molenaars de Evert Smitbiotooprij 2008 uitgereikt aan Stichting Wissink's Møl te Enschede. Stichting Wissink's Møl ontving, als waardering voor haar vasthoudendheid en inzet om de molenbiotoop van de Wissink's Møl te verbeteren, een oorkonde en een cheque. De oorkonde werd tijdens een bijeenkomst te Usselo uitgereikt aan de voorzitter van Stichting Wissink's Møl, de heer W.F. van Heek. Het Gilde van Vrijwillige Molenaars heeft besloten de Evert Smitbiotooprij 2008 uit te reiken aan Stichting Wissink's Møl. Zij heeft zich de afgelopen 20 jaar enorm ingezet om de biotoop van de Wissink's Møl te verbeteren. Uiteindelijk heeft dit geresulteerd in de kap van ruim 40 bomen in de directe omgeving van de molen. Daarnaast hebben de contacten met Gemeente Enschede geleid tot de ontwikkeling van een molenbeschermingszone. Hiermee wordt de vrije windvang en de zichtbaarheid van de Wissink's Møl ook in de toekomst beschermd. **Gilde van Vrijwillige Molenaars.**

Provinciale vragen woningbouw bij Walmolen Doetinchem

Aangezien de gemeente terughoudend heeft gereageerd op het verzoek van enkele fracties om een onderzoeksrapport in te zien, hebben zij Gedeputeerde Staten schriftelijke vragen gesteld over wat de gevolgen zijn van de bouw van Hamburgerbroek voor de Walmolen in Doetinchem. Partijen zijn van mening dat de provinciale molenverordening onvoldoende zal worden gegarandeerd. De gemeente Doetinchem heeft bureau

Wissink's Møl op de Usseler Es bij Enschedé behoort tot de karakteristieke molenlandschappen van Nedeland. Het is nu nauwelijks meer voorstelbaar dat de molen er ooit zestig jaar 'tussenuit geknepen' is. In 1921 verhuisde hij naar Buurse om in 1981 weer te keren naar zijn oude standplaats, een uniek gebeuren (foto G.H. Varwijk, 22 april 2006).

◀ **De molen van Doetinchem met rechts het schoolgebouw (foto jsb, 16 juli 1997).**

Het behoud van het complex zou de uiteindelijke kosten van de nieuwe woningen nog verder opdrijven. Het wachten is nu op een uitspraak van de provincie Gelderland met betrekking tot de molenbiotoop.

drempel vormden in de planvorming van De Molenpol. Aanvankelijke voorstanders in de gemeenteraad konden niet anders dan ook overstag gaan. Het behoud van het culturele erfgoed kon vanwege de hoge kosten onmogelijk ten laste van het bestemmingsplan De Molenpol drukken, dat wel werd goedgekeurd. Hierin is toch al sprake van te weinig goedkope sociale woningbouw.

Start restauratie De Cannenburghermolen te Vaassen najaar 2009

De Stichting tot behoud van de Veluwe sprengen en beken is de initiatiefnemer om de restauratie van de Cannenburgher Molen te Vaassen rond

Peutz ingeschakeld om de gevolgen voor de windvang te onderzoeken en dit rapport ligt sinds eind 2008 bij de provincie Gelderland, doch is nog niet openbaar gemaakt. De gemeente wil de uitkomsten eerst bespreken met alle betrokken partijen. Volgens de Stichting Doetinchemse Molens is de verbouw van een voormalig schoolgebouw geen probleem, wanneer de projectontwikkelaar zich aan de gemaakte afspraken houdt. De effecten van de conceptplannen voor nieuw te bouwen woningen moeten nog worden bekeken.

Open dag Molen De Koe te Ermelo

Op 13 december 2008 was het zover dat de herbouwde molen De Koe te Ermelo in volle glorie aan het publiek kon worden gepresenteerd. De belangstelling voor de open dag was groot en werd dan ook door velen bezocht. De open dag werd vooraf gegaan door de officiële opening op 12 december (*Molenwereld* 2009-1-11). Om de molen feestelijk aan het grote publiek te presenteren werd door de vrijwilligers van Molenstichting De Koe flink uitgedapt. Zo stond er op het molenplein een tent, waarin pannenkoeken en glühwein, koffie of chocolademelk konden worden genuttigd. In de winkel konden streekproducten, zoals Ermelose honing, worden verkregen en voor de kinderen was er een prijsvraag. Tot 3 januari was de molen dagelijks geopend en daarna elke zaterdag geopend van tien tot vier uur.

Maalderij Lunteren wordt gesloopt

Op 11 december is het doek gevallen voor de nabij de molen gelegen maalderij te Lunteren (*Molenwereld* 2008-11-433). Unaniem besloot de gemeenteraad het gebouw te slopen, aangezien de minimale kosten van behoud ad circa 300.000 euro een onoverbrugbare

Zijaanzicht van de maalderij bij de molen van Lunteren. Het bakstenen deel is het oudste, maar dat is wel steeds uitgebreid en aangepast aan de stand van het bedrijf (foto H. Noot, 28 mei 2006).

De Cannenburgher Molen niet lang na de nieuwbouw van 1943. De molen is toen als turbinemolen gebouwd en heeft nooit een waterrad gehad; geschiedvervalsing?

In 1995 had De Vriendschap in Veenendaal nog een biotoop die men voor een molen in een dergelijk verstedelijkt gebied niet zou verwachten; inderdaad iets om zuinig op te zijn.

te krijgen. Volgens de stichting heeft ze de financiering nagenoeg rond, maar moeten de toezeggingen van overheden en instanties nog wel officieel bekrachtigd worden. Wanneer alles volgens plan verloopt zal de restauratie in het najaar van 2009 starten, gelijktijdig met het door het Waterschap Veluwe uit te voeren herstel van de vijver vóór de molen. Genoemde stichting trok zich een jaar geleden het lot aan van de molen, die vanwege de vervallen molengoot en turbine buiten bedrijf is geraakt (*Molenwereld* 2008-7-278). Directe aanleiding was het project Cannenburch Compleet van onder andere Het Geldersch Landschap, waarin de renovatie van het park en kasteel Cannenburgh centraal staan. De stichting ontwikkelde samen met het bureau Cultuurland Advies, en met instemming van de eigenaar, een restauratieplan voor de turbine-watermolen die bij deze gelegenheid ook voorzien zal worden van een waterrad. De kosten van restauratie en uitbreiding van de molen in eigendom van de familie Te Riele worden geschat op 195.050 euro. De eigenaar zal ook een deel van de kosten voor zijn rekening nemen.

Provincie vergoedt de helft van verhoging Daams' Molen te Vaassen

De gemeente Epe heeft de provincie Gelderland verzocht om een subsidie van 300.000 euro voor het verhogen van Daams' Molen te Vaassen (*Molenwereld* 2007-12-440). Gedeputeerde Staten van Gelderland hebben besloten tot de helft van de totaal te verwachten kosten ad 490.000 euro bij te dragen, zij het onder bepaalde voorwaarden. Een van de voorwaarden is dat uiterlijk 1 augustus 2010 een begin met de verhoging moet zijn gemaakt.

Daarnaast moet de gemeenteraad van Epe voor 1 juli 2009 beslissen hoe zij de verdere financiering van de overige 245.000 euro regelt. De gemeente moet tevens garanties afgeven voor het toekomstig onderhoud van de molen, de molen verzekeren tegen brand-, storm- en bliksemschade, en waarborgen dat de molen bedrijfsklaar blijft. Ook stelt de provincie eisen aan de wijze waarop de

verhoging van de molen met 4,90 meter plaats moet vinden.

Verslag 2008 van de molen van Veessen

In 91 dagen maakte de molen in 439 uren 245.527 asomwentelingen. De beginstand van de teller was 958.307 en de eindstand 203.834. Er is 650 kg tarwe voor veevoer gemalen, waarvan 125 kg met de motor in de maalterij naast de molen. Leerlingmolenaars uit Hattem, hebben enkele dagen meegedraaid. De molen heeft half januari enkele dagen in de rouw gestaan vanwege het overlijden van Ron van Coevorden uit Hattem die op de molen De Fortuin meedraaide. Eind september is de molen in de rouw gezet vanwege het overlijden van de oud-molenaar van Kampen, Johan Lieftink. Het stellinghek is slecht en moet nodig vervangen. De vraag is dan of meteen de hele stelling moet worden vervangen. De kleine deur beneden is vervangen. De monumentwacht is begin september langs geweest en heeft de drie monumenten weer kritisch bekeken. Wat onder andere nog moet gebeuren, is het opnieuw goed opwippen van de bonkelaar; opstoppen rietbedekking; afstellen pensteen (al is daar wel iets op af te dingen); doorhalen roeden en vervangen roedwiggen; vervanging rotte delen stelling en stellinghek. Een aantal andere aanbevelingen zijn reeds uitgevoerd, zoals een nieuwe loopdeur; taatspotten schoonmaken en opnieuw met olie vullen; nieuwe zwaardstukken maken; ingerotte delen van de windborden herstellen. Het schilderwerk kon niet helemaal worden afgerond. De molenmaker heeft de zwaardplanken (zwaarden) en de binnensluiting van de stormluiken vernieuwd. Ze staan in de grondverf, maar moeten volgend jaar worden afgelakt. **Gerit Kouwenhoven**

Molenaarswoning bij De Vlijt te Wapenveld

De gewezen molenaarswoning bij molen De Vlijt in Wapenveld is door de gemeente aangemerkt als gemeentelijk monument. Eigenaar Vrieze schonk

de woning in 2007 aan de Stichting Molenbezit Heerde. De stichting heeft grootse plannen met dit bijzondere cultureel erfgoed aan het Apeldoorns kanaal en wil de woning na restauratie dienst laten doen als molenmuseum en streekinformatiecentrum. Voordat het zover is zal de woning een forse renovatie ondergaan, aangezien de woning achttien jaar leeggestaan heeft. Voor de nog geheel in originele staat verkerende woning is een speciale restauratiecommissie 'Vrieze's Erfgoed' gevormd. Deze commissie heeft zich ingespannen via diverse kanalen subsidies bijeen te vergaren. Voorwaarde voor het verkrijgen van bepaalde bijdragen was dat de boerderij als (gemeentelijk) monument te boek staat.

Presentatie Utrechtse Molenspeculaas

Bij de molen Oog in't Zeil in Cothen is een nieuw koekje gepresenteerd: Utrechts molenspeculaas. Achter dit koekje schuilt een bijzonder verhaal. Het meel is gemalen door Utrechtse korenmolens die in beheer zijn van Het Utrechts Landschap. Het recept is afkomstig van Arnold Schat, oud-bakker en tegenwoordig vrijwilliger bij Het Utrechts Landschap. De koekjes worden gebakken in de Brazzerie van Abrona door mensen met een verstandelijke beperking.

De speculaas dient twee goede doelen. In de eerste plaats de instandhouding van korenmolens die in beheer zijn van Het Utrechts Landschap. Het malen van meel zorgt ervoor dat de molens draaien en daardoor in goede staat blijven. Want stilstand is zeker in het geval van molens achteruitgang! De opbrengst van de speculaas komt bovendien volledig ten goede aan het onderhoud van de molens, een zeer kostbare zaak. Het tweede goede doel is een zinvolle tijdsbesteding voor mensen met een verstandelijke beperking. Dat geldt niet alleen voor het bakken van het speculaas in de bakkerij van de Brazzerie in De Meern, maar ook voor het inpakken van de speculaas.

De molenspeculaas is te koop in het Winkelkje van Het Landschap op land-

goed Oostbroek, Bunnikseweg 45 in De Bilt (achter De Uithof).

Maar uiteraard ook in verschillende korenmolens (geopend op zaterdag):

- de Nieuwe Molen in Veenendaal.
- Molen De Hoop in Loenen aan de Vecht.
- Molen Oog in 't Zeil in Cothen.
- De Veenmolen in Wilnis.
- En bij de volgende winkels van Abrona:
- Brazzerie in De Meern.

Stichting Het Utrechts Landschap.

Veenendaal beschermt biotoop molen De Vriendschap

Het College van B en W van de gemeente Veenendaal geeft geen toestemming voor de nieuwbouwplannen bij molen De Vriendschap. Een projectontwikkelaar wilde een appartementengebouw neerzetten aan de Nieuweweg, hetgeen leidde tot felle protesten uit de buurt. Om de nieuwbouw te realiseren zouden enkele laagbouwoningen moeten verdwijnen. Het Utrechts Landschap heeft als belangenbehartiger van de Stichting de Utrechtse Molen ook bezwaar gemaakt tegen deze nieuwbouw.

Onderzoek windvang De Otter door gemeente Amsterdam

De Stadsdeelraad Westerpark te Amsterdam heeft uiteindelijk 30.000 euro uitgetrokken, om een nieuw onderzoek uit te laten voeren of molen De Otter voor Amsterdam toch behouden kan blijven. Dit is het voorlopig bereikte resultaat van het sinds 2004 slepende conflict met de gemeente Amsterdam (*Molenwereld* 2008-12-474). Pogingen van de rechtbank via mediation tot een compromis te geraken waren tot heden gedoemd te mislukken. Uiteindelijk besliste de Raad van State dat het weigeren van een vergunning de molen te mogen verhuizen, onvoldoende onderbouwd was. De stadsdeelraad heeft ingestemd met de voorwaarde van de stichting dat het onderzoek onder toezicht van een derde partij wordt uitgevoerd. Mede aanleiding voor de houding van de stadsdeelraad, zijn de plannen die men heeft tot een museale functie rondom de bedrijvigheid die Amsterdam kende op het gebied van houtzagen. Men heeft hiervoor De Otter en omgeving op het oog.

Achtkant De Gouden Engel gearriveerd te Koedijk

De opbouw van De Gouden Engel vordert met rasse schreden. Begin december werd het achtkant, dat is opgebouwd in de werkplaats van de Gebr. Poland te Oterleek, naar Koedijk getransporteerd. De herbouw van de korenmolen is onderdeel van het tienjarig plan van de Stichting Johannes Bos. De stichting verwacht dat het omvangrijke

project eind juni 2009 zal zijn afgerond. De molen moet dan maalvaardig zijn opgeleverd, inclusief gerestaureerde maalderij, molenshuur en kantoorruimte. De heer Bart Slooten van de Stichting Johannes Bos heeft nog meer informatie over de stand van zaken verstrekt:

- Het molenlijf is dicht (bedekking douglas planken) en de zolders worden nu gelegd.
- De kap is al een tijdje geheel gereed.
- De molen is fraai grijs geschilderd met een lichtgroene weeg en donkergroene ramen, de kleuren die het bedrijf van de firma Wed. C. Bos Czn. vanouds ook heeft.

- Het metselwerk van de onderbouw is gereed op een klein gedeelte voegwerk en het berapen van de binnenzijde van de muur op de beganegrond na. Dit kwam stil te liggen door de vorst.
- Aan het aanbrengen van de stelling wordt thans druk gewerkt.
- Als alles volgens plan verloopt, wordt de molen in week 6 op de onderbouw geplaatst.
- Daarna gaat bouwbedrijf Pronk beginnen met de zgn. 'molenshuur', de toekomstige ontmoetingsruimte naast de molen.

De kap en het achtkant voor De Gouden Engel in Koedijk (foto G. Barendse, 30 december 2008).

De onderbouw voor de nieuwe korenmolen van Koedijk (foto G. Barendse, 30 december 2008).

Molenprijs Noord-Holland voor Twiskemolen

In het vorige nummer (blz. 5) is melding gemaakt van het toekennen van de Molenprijs van de provincie Noord-Holland aan de molen De Hoop in Wervershoof. Ook de Twiskemolen bij Landsmeer viel in de prijzen met een bijzonder biotoopproject, waarin geiten een hoofdrol spelen. De Twiskemolen staat in recreatiegebied Het Twiske en wordt bediend en bewoond door een vrijwillig molenaar. Rondom de molen bevinden riet- en ruigtelanden die dreigden dicht te groeien met wilg, braam en berk. Commercieel agrarisch beheer vindt niet meer plaats sinds 1970. Sterk dichtgroeien van de omgeving met daaruit voortvloeiend een verslechtering van de molenbiotoop was het gevolg. Toen Robert-Jan Prins en Mirjam Vos in 1998/99 op de Twiskemolen kwamen als bewoners/vrijwillig molenaar was dit de situatie.

Zij hebben gedurende nu tien jaar aan gewerkt om de vegetatie onder controle te krijgen en inmiddels is de nood een deugd geworden langs verschillende wegen:

1. Het oprichten van een vrijwilligersgroep, aangesloten bij Landschaps Noord-Holland voor beheer van rietlanden, struwelen en oever (Werkgroep biotoop Twiskemolen).
2. Beheer van de molenbiotoop met behulp van Nederlandse landgeiten. Deze dieren zijn zeer effectief in het be-

grazen van verruigde terreinen doordat 80% van hun dieet uit houtige gewassen bestaat. De dieren zijn officieel ingeschreven in het stamboek Nederlandse Landgeit, van de stichting Zeldzame Huidsierrassen en zo ook deel van ons cultureel erfgoed (www.landgeit.nl)

3. Het brede publiek door open dagen in contact te brengen met wat wij doen (waterbeheersing, agrarische kringloop, geschiedenis van ons cultuurland etc.). Zo is het erf zo traditioneel mogelijk ingericht met: boomgaard, moestuin, hooiland, hooiberg, geitenstal, melken, mesthoop, etc.

De molen (zie achterzijde van dit blad) is het enige gemaal van de Twiskepolder is en dus in gebruik, zo vaak mogelijk. Omdat de vrijwillig molenaar ook nog een betaalde baan heeft is dit ongeveer drie dagen per week.

Per 1 januari 2008 heeft het biotoopproject een officiële status doordat er een gebruikersovereenkomst is afgesloten met Recreatieschap Het Twiske voor 6,5 hectare, het gebied van de molenbiotoop. Dit jaar zijn ook de bouw van een stal naast de molen en een traditionele hooiberg een feit geworden.

Gemeentebestuur Schagen positief over bouw molen

Het college van Schagen is in principe bereid medewerking te verlenen aan de bouw van de Snevertmolen. De molen komt tussen de Snevert en

de Molensloot, even ten oosten van Schagen. Het verzoek voor de bouw van de Snevertmolen is ingediend door John Pauw. Op de plaats waar hij de molen wil realiseren stond vroeger ook een windmolen. Wel zal Pauw extra wateroppervlakte moeten realiseren. Dat water is nodig omdat ruim 1.000 vierkante meter grasland wordt verhard. Het Hoogheemraadschap eist dat 27,6% van die verhardingsoppervlakte wordt gecompenseerd met water. Eventuele slootdemping moet één op één worden gecompenseerd. Het plan voor de bouw van de Snevertmolen wordt binnenkort voorgelegd aan de commissie Grondgebiedzaken van de gemeente Schagen.

Monumentale loods uit Westzaan behouden

Op het voormalige Pont Meyer terrein in Westzaan, waar Parteon Projectontwikkeling naar schatting 185 woningen gaat bouwen, staat een beschermde houtloods uit circa 1900. Het is een uniek erfstuk omdat deze loods vrijwel helemaal gaaf is en een karakteristiek voorbeeld is van een van de oudste typen Zaanse houtloodsen. Daarnaast is er nog veel detaillering bewaard gebleven. Parteon Projectontwikkeling is vanaf het begin van de ontwikkeling van het terrein van plan geweest om deze loods te behouden. Zij heeft in de afgelopen jaren intensief gezocht naar een pas-

De houtloods in Westzaan tijdens de demontage (foto Parteon, 21 december 2008).

Vervanging van de wateras aan de Pendrechtse molen (foto J. Althof, 20 oktober 2008).

sende bestemming voor de monumentale loods. Dit leverde in eerste instantie helaas niet het gewenste resultaat op. Inmiddels heeft zij wel een geschikte partner gevonden in Stichting Industrieel Erfgoedpark 'De Hoop' in Uitgeest. Er is onlangs een contract getekend door beide partijen waarin het behoud van de loods is vastgelegd. Parteon levert de financiële middelen om de loods te verplaatsen naar het Industrieel Erfgoedpark 'De Hoop' in Uitgeest. De stichting zorgt voor onderhoud en verdere beheer van het erfgoed. Hier zal de houtloods weer zijn oorspronkelijke functie krijgen. Hij zal worden gebruikt voor het drogen van gezaagd hout en opslag van hout en materieel voor het onderhoud van het park. Wellicht zal een deel worden ingericht voor de expositie oude houtbewerkingmachines. Momenteel wordt de loods ontmanteld in Westzaan en in delen overgebracht naar de nieu-

we locatie. Naar verwachting valt de oude houtloods vanaf midden 2009 op het terrein te bewonderen. **Parteon.**

Onderhoud aan de Grebmolen in Schoorl dam

Aan de molen van De Grebpolder te Schoorl dam is afgelopen jaar weer veel gebeurd:

- de kruivloer werd geheel vernieuwd en de planken met een soort beits bewerkt, zodat ze een oude uitstraling geven.
- De stalen vijzel werd uitgenomen, de lagers nagezien en gerepareerd en de vijzel zelf gestraald en gecoat.
- Het westerraampje werd gedeeltelijk vernieuwd.
- Het hek geheel geteerd en het schilder- en teerwerk van de molen waar nodig, bijgewerkt.

- De verlichting brandveilig gemaakt (fl-lampen en andere kappen i.p.v. gloeilampen)
 - De vlonders van de voor- en achterwaterloop afgespoten en daarna voorzien van een anti-sliplaag.
 - Het hekwerk ontdaan van algaanslag.
 - Aan de roeden een "anti-landings-systeem" tegen de aalscholvers gemaakt van ijzerdraad.
 - Verder klein herstelwerk als werveltjes e.d.
- Zo was de molen weer in staat op 11 november na 53 mm neerslag het 26 cm boven peil staande polderwater te helpen beheersen door die dag een kleine vijf uur te malen bediend door de timmerman-molenmaker van het hoogheemraadschap, Willem Duineveld. Daarna liet de wind het afweten. **Bart Slooten.**

Jaarverslag 2008 Pendrechtse Molen

Dit jaar was er twee keer een lustrum te vieren: op 1 oktober ging de teller op de bovenas door de nulstand en dat betekende, dat deze acht miljoen omwentelingen geteld had, sinds de molen eind 1994 na verplaatsing weer is gaan malen. Nooit eerder bezocht een zogenaamde Bekende Nederlander de molen, maar begin februari was het zover en kwam Rutger Hauer op de molen. Dit jaar zijn er twee ploegen van de brandweerkazerne in de Pottumstraat een rondleiding komen halen. Dat heeft er toe geleid, dat de sleutelkuis vervangen werd, omdat bleek dat die geblokkeerd was. Verder waren er ondermeer groepen van de buitenschoolse opvang, een groep ouderen uit de Zuiderkroon onder begeleiding van studenten van het Albeda College, familiegroepen, een schoolklas, een groep kinderen uit een kindertehuis. Bijzonder waren de rondleidingen van een groep van de wijkgemeente uit Carnissehaven. Deze zomer werd het grind op het molenerf aangevuld. In oktober/november waren de molenmakers van De Gelder aan de molen. De wateras is vervangen (en dat was niets te vroeg) door een nieuwe van azobe. Hiervoor is gekozen, omdat eiken van voldoende kwaliteit niet geleverd kan worden. De schenen (de ijzeren strip-pen om slijtage tegen te gaan) zijn door de molenmaker wel op een andere wijze aangebracht. Het scheprad met de wateras is iets hoger afgehangen om beschadiging van het scheprad tegen te gaan. Twee beschadigde schoepen zijn vervangen door nieuwe die nog in voorraad waren. De molenmakers hebben verder alle draaiende delen van de molen opnieuw recht, rond en vast gehangen. De halssteen is iets wijder gemaakt om het toetreden van vet te verbeteren. Bij controle van het pokhouten bovenlager van de spil bleek deze zo vergaan, dat deze vervangen is door een nieuwe van azobe. De rollensluis (om kruirollen te kunnen vervangen) is vergroot, zodat

◀ De kantsteen als fundering voor een muur in Delft.

◀◀ Het restant van de Mercurius aan de Buitenwatersloot na de verbouwing; rechts de molenonderbouw en links de voormalige stoomoliemolen (foto M. Agterberg)

◀◀◀ De kantsteen voor de stoomolieslagerij bij de Mercurius (foto M. Agterberg).

dit klusje ook weer wat makkelijker uitgevoerd kan worden. Van de eerder door De Gelder geleverde gelijkde kruirollen laat de verlijming los en nu zijn een aantal kruirollen als proef door hen opnieuw gelijkd. **Barend Zinkweg.**

Vondst kantsteen Delft

Bij graafwerkzaamheden voor het maken van een afvoer aan de Buitenwatersloot in Delft is de kantsteen van vermoedelijk een oliemolen bloot gelegd. De steen was gebruikt als fundering voor een muur. De aanwezigheid van de steen maakte het wel noodzakelijk om de afvoer van een flinke bocht te voorzien. In en rond Delft hebben vrij wat oliemolens gestaan, maar daarvan is eigenlijk alleen de onderbouw van de kolossale Mercurius bij Den Hoorn overgebleven (zie *Molenwereld* 2004-7/8-272 e.v.). De onderbouw van deze molen en de aangebouwde stoomolieslagerij is recent verbouwd. Voor de gewezen stoomoliemolen staat ook een kantsteen

De molen van Goidschalxoord in 1960 met rechts de machinekamer (foto M. van Hoogstraten/Stichting Levende Molens).

opgesteld. Deze heeft een dikte van 44 cm, bij een diameter van 143 m. Het steengat is 31 bij 33 cm.

Herbouw motorhuis Goidschalxoord goedgekeurd

De gemeente Binnenmaas is bereid de vereiste bouwvergunning te verstrekken aan de Stichting Molencomplex Goidschalxoord om het motorhuis bij de molen te herbouwen. De bouwvergunning werd noodzakelijk, aangezien het motorhuis en de bijbehorende tunnel naar de molen niet in de officiële documenten vermeld waren. Hierdoor was het motorhuis geen deel van het als rijksmonument aangemerkte complex. Het motorhuis is een unieke eigenschap van het molencomplex, waarin een motor of een stoommachine stond die via een riem tussen motorhuis en de molen de stenen aan kon drijven. De herbouw van het motorhuis start op 1 april, zodat oplevering tijdig plaats kan vinden.

Volgens gemaakte afspraken moet het motorhuis in juli 2009 worden opgeleverd. Om tijd te winnen wordt bij het funderen gebruik gemaakt van voorgefabriceerde delen.

Dekermolen Rijsaterwoude op reis

Op 15 januari is de Dekermolen op de voormalige werkplaats van de voormalige Molenmakerij Van Beek te Rijsaterwoude onttakeld. Twee en een half jaar na de eerste plannen om de molen te verplaatsen, hebben medewerkers van Verbij te Hoogmade de Dekermolen uit elkaar gehaald. De kleine houtzaagmolen krijgt na gedeeltelijke restauratie een nieuwe plek op de molenmakerswerkplaats van Verbij

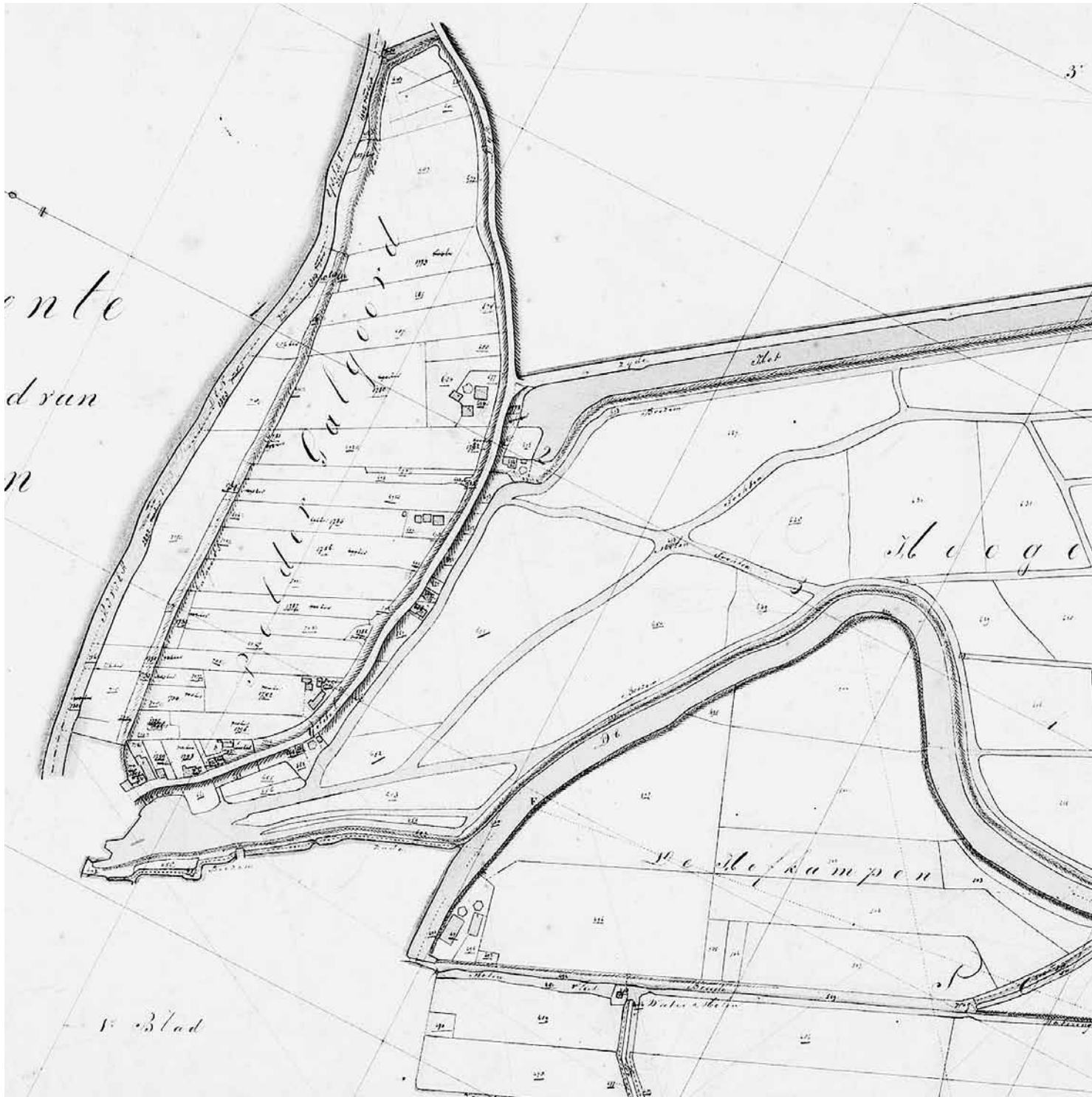
(*Molenwereld* 2007-9-312/313). De voorzitter van de Stichting Oud Leimuiden-Rijsaterwoude, is blij dat de molen behouden blijft voor de gemeente en uiteindelijk niet verhuisd naar Uitgeest. In het volgende nummer hopen we er meer van te laten zien.

Biotoopverbetering voor De Vlieger te Voorburg

Begin december heeft de gemeente Leidschendam-Voorburg een start gemaakt met de verbetering van de molenbiotoop van molen De Vlieger. Zo zijn een aantal knotbomen verplant, waardoor de molen meer van de wind kan profiteren. Ook worden de sloten en de watergangen breder gemaakt en uitgebaggerd, hetgeen de watertoevoer ten goede komt. Sluitstuk van het tot april 2009 durende werk is de aanleg van een nieuwe vissteiger en het vervangen van twee duikers door bruggen.

De Vlieger in Voorburg tijdens de spectaculaire verplaatsing over de spoorlijn op 7 oktober 1989.

Kadastrale minuutkaart uit omstreeks 1830 van de Hooge Boezem achter Haastrecht met de zeven molens, v.r.n.l. genummerd 1 t/m 7.

Kap terug op molen Rockanje

Nadat in september 2008 de kap van de molen te Rockanje werd afgehaald (*Molenwereld* 2008-12-491), is deze op 10 december

2008 weer teruggeplaatst. Dit gebeurde nadat onderdelen van de kap door Molenmakerij Herrewijnen waar nodig zijn vervangen. Ook is de kap van een nieuw rietdek voorzien. De molen moet het voorlopig nog wel zonder gevluicht doen. Dit zal de komende maanden

herstel ondergaan, waarna de molen als het goed is rond Nationale Molendag 2009 weer draaivaardig zal zijn. Aan de molen werd voor het laatst in 1988 onderhoud gepleegd.

Gemeente draagt bij in herstel Boezemmolen 6 Haastrecht

Op 16 december heeft een meerderheid van de gemeenteraad ingestemd met het voorstel van het College van B

en W van de gemeente Vlist om 40.000 euro beschikbaar te stellen voor herstel van Boezemmolen 6 te Haastrecht. De gemeenteraad volgt hiermee de mening van het college en ziet toeristische kansen wanneer de Oost-Vlisterdijk als fietspad doorgetrokken wordt tot aan de molen. De molen verkeert momenteel in slechte staat en Het Zuid-Hollands Landschap wil de molen in oorspronkelijke staat terugbrengen. Nadat de molen is voorzien van een kap, wienekruis en gaande werk zal de molen een

educatieve functie krijgen. De stichting heeft onlangs ruim 16 hectare grond aangekocht in de Hooge Boezem achter Haastrecht om onder andere de waterstaatkundige inrichting te realiseren.

Nieuw-Lekkerland en Schermer geklopt?

Sinds jaar en dag gelden de gemeenten Nieuw-Lekkerland en Schermer als de grootste molengemeenten van

Nederland met ieder 18 complete windmolens. Deze kampioenen zijn 'geklopt' nu per 1 januari de gemeenten Jacobswoude en Alkemade worden samengevoegd tot de nieuwe gemeente Kaag en Braassem. De gemeente Alkemade telt 13 windmolens, Jacobswoude 6 en zo krijgt Kaag en Braassem er 19.

Of Kaag en Braassem zijn 'molenkampioenschap' ongestoord lang kan blijven vasthouden is de vraag. Immers voor Schermer bestaan er plannen om de ver-

dwenen ringmolen F van de Schermer te reconstrueren, terwijl in Nieuw-Lekkerland completering van de korenmolen van De Regt nog altijd in beeld is, terwijl er ook wel wordt gepraat over reconstructie van de in 1957 gesloopte Oude Molen van de polder Nieuw-Lekkerland om het Kinderdijkse molencolplex weer compleet te maken.

De betekenis van molens voor Kaag en Braassem wordt onderstreept door het nieuwe gemeentewapen dat getooid is met molenwieken.

Dankzij molenaar Theo Franken was de molen van Bosschenhoofd een van de laatste molens van Noord-Brabant die nog beroepsmatig in bedrijf was (foto jsb, 5 januari 1974).

Molen Windlust in Westmaas draait weer

De restauratie van de korenmolen Windlust in Westmaas gaat de laatste fase in. Op dinsdag 16 december a.s. zal de molen door de aannemers bouwkundig en draaivaardig worden opgeleverd. Vanaf dat moment zal de molenaar de molen weer regelmatig in bedrijf stellen. Bij voldoende wind draaien dan de wieken als vanouds. Met de ingrijpende restauratie van de molen Windlust (Anno 1853), is een bedrag gemoeid van bijna 500.000 euro. De werkzaamheden zijn op 28 maart jl. van start gegaan en zijn vlot verlopen. Tijdens de restauratie is de molen van binnen en van buiten volledig hersteld. Zo zijn de kap en de wieken vernieuwd, de stelling (omloop) vervan-

gen, alle ramen en deuren hersteld, de balklagen en zolders en het metsel- en pleisterwerk verbeterd. Verder zijn de tandwielen, assen en spullen opnieuw goed werkend gemaakt. De komende maanden zullen worden gebruikt om de molen in te richten. Zo moet de inventaris worden gecompleteerd en teruggeplaatst. Bijzonder zijn de werkzaamheden die bestaan uit het in oorspronkelijke en bedrijfsklare staat terugbrengen van twee koppel stenen: één bovenin de molen dat door de wind wordt aangedreven en een op een maalstoel op de begane grond aangedreven door een 40 pk elektromotor. De restauratie ervan is nodig omdat de eigenaar van de molen, de Stichting Molens Binnenmaas, de molen zijn oude functie wil teruggeven, zodat er in de toekomst net als vroeger

gemalen kan worden. De officiële en feestelijke (her)ingebruikname zal naar verwachting in de loop van april volgend jaar plaatsvinden.

Molenstichting Goeree-Overflakkee 20 jaar actief

Woensdag 26 november vierde de Molenstichting haar 20-jarig bestaan met een feestelijke avond in Middelharnis. De stichting heeft inmiddels 11 van de 12 molens op het eiland onder haar hoede, allen korenmolens. Tijdens een gevarieerd programma werden de 120 aanwezige genodigden door het bestuur op een gezellige en informatieve avond getraceerd. In aanwezigheid van de Commissaris der Koningin in Zuid-Holland en de voltallige vier Colleges van B en W van het eiland werd voor het eerst de zilveren molenspeld aan vier molenaars uitgereikt voor 20 jaar trouwe dienst. Na de pauze was er een lezing over Molenweer en een lezing in het streekdialect. Alle aanwezigen ontvingen de speciaal voor dit jubileum gemaakte verjaardagskalender met alle 12 molens van Goeree-Overflakkee. Deze bijzondere uitgave is ook voor geïnteresseerden te bestellen op www.gomolens.nl

Inventarisatie gebreken Heimolen te Bosschenhoofd

In de zomer van 2008 is de gemeente Rucphen eigenaar geworden van De Heimolen te Bosschenhoofd (*Molenwereld* 2008-10-391). De gemeente heeft de molen aangekocht om zo het monument als bouwwerk te behouden, en ziet daarnaast toeristische mogelijkheden om de molen te exploiteren. Alvorens het zover is, moet de molen een grondige restauratie ondergaan. Om exact vast te stellen wat er aan de molen schort en wat de kosten van herstel zullen gaan bedragen, heeft de gemeente een bouwkundig adviseur ingeschakeld. Deze werkt een concreet restauratieplan uit dat vervolgens aan het College van B en W en de gemeenteraad zal worden voorgelegd. Een woordvoerder van de gemeente heeft aangegeven dat de verwachting is dat in de loop van 2009 met het herstel zal worden gestart.

Herstel standerdmolen Moergestel vooruitlopend op nieuwbouwplannen

De gemeente Oisterwijk heeft eind 2008, hangende de nieuwbouwplannen, besloten over te gaan tot herstel van de standerdmolen te Moergestel. Aangezien de bouwplannen nog enige tijd op zich laten wachten, is voorgesteld om de restauratie van de molen los te koppelen van de plannen (*Molenwereld* 2008-11-440). De gemeente heeft al-

dus besloten om de onderhoudskosten niet verder op te laten lopen, en 69.000 euro uitgetrokken voor onder andere het vervangen van de bovenas en het aanbrengen van het gevlucht. De molen staat al ruim vijf jaar stil, waarvan de laatste anderhalf jaar zonder bovenas en gevlucht. Molenmaker Coppes uit Bergharen start in het voorjaar van 2009 met de restauratie, en heeft aan de gemeente laten weten dat oplevering medio augustus 2009 plaats zal kunnen vinden.

Uitbreiding en restauratie Opwettense Watermolen

Met de subsidie van 150.000 euro van de provincie Noord-Brabant kan de eigenaar van de Opwettense Watermolen eindelijk starten met de restauratie en uitbreiding van het molencomplex. Ruim tien jaar heeft de eigenaar zich hardgemaakt in zijn streven om de molen weer maalvaardig te maken. Om de restauratie uit te voeren zal het water rond de molen met damwanden en pompen drooggelegd worden om zodoende de fundamenten te kunnen herstellen. Ten behoeve van de financiering van het restant zal de molenruimte aan de zijde van het kleine rad in gebruik worden genomen als trouwzaal, waarvoor

toestemming van de gemeente al is gegeven. De korenmolen zal na de restauratie van het grote rad weer in gebruik worden genomen. Aan de andere kant van het molencomplex bouwt de eigenaar een restaurant in de vorm van een zorgvuldige replica van de droogschuur van de leerlooierij en de volmolen voor lakenproductie die rond 1920 gesloopt werd.

Reekse molen takelt zienderogen af

De fractie van de Reekse partij RPP heeft het College van B en W van de gemeente Landerd aangeschreven zich te ontfemen over de steeds verder in verval rakende molen. De molen was eens het visitekaartje van Reek en staat al weer enkele jaren te koop. Serieuze gegadigden hebben zich tot dusverre niet aangediend en de partij wil verder verval voorkomen. De partij vindt dat de gemeente in overleg moet treden met de (huidige) eigenaar om te kijken of er tussentijdse oplossingen bespreekbaar zijn, zolang er geen potentiële koper heeft gemeld. In de wetenschap dat kopen geen optie is, lijkt dit de partij het meest haalbare om iets aan de schrijnende toestand van de molen te doen.

Gemeentesubsidie voor Nooit Gedacht te Merselo

De gemeente Venray stelt een bedrag van 20.550 euro beschikbaar voor het meerjarenonderhoudsplan van molen Nooit Gedacht in Merselo. Het bestuur van de Stichting molen Nooit Gedacht diende hiertoe een verzoek in bij het college van B en W. De gemeente stelt dit bedrag beschikbaar omdat de onderhoudstoestand van de molen de laatste jaren ernstig is verslechterd. Daarom moet er meer ingrijpend onderhoud worden gepleegd dan eerder werd verwacht. Naast een gemaximeerde rijkssubsidie van 30.000 euro heeft ook de provincie Limburg een bedrag van 20.550 euro gedoteerd. De gemeentelijke bijdrage zal gedurende 2008 tot en met 2013 in zes jaarlijkse bedragen worden uitgekeerd.

Nieuwe molenkaarten Van Steenberg

De heer H. van Steenberg uit Raamsdonksveer heeft weer twee molenkaarten uitgegeven. Deze keer kaarten van:

- de Veenmolen bij Wilnis;
- de watermolen van Geldermalsen.

De kaarten kosten 0,50 euro per stuk, te vermeerderen met portokosten (0,44

De molen van Bovenkarspel met de nu gesloopte schuren (foto jsb, 3 juli 1998).

euro bij maximaal vijf stuks). Ze zijn te bestellen door het bedrag over te maken op Postbankrekening 747404 van H. van Steenberg, Kardeel 133, 4741 LR Raamsdonksveer onder vermelding van het gewenste (en bij overschrijving via een bankrekening het adres vermelden). Voor nadere informatie: tel. 0162-516602.

In 't kort

- De gemeente Dalfsen heeft geen 'aanvullende gronden' ingediend ter onderbouwing van het bezwaar in verband met afwijzing van restauratiesubsidie voor de Molen van Fakkert te **Hoonhorst**.

- Op 12 en 13 december zijn de oude molenaarswoning, de loods en de stenen schuur naast molen Ceres te **Bovenkarspel** gesloopt.

- Stichting Schermer Molens heeft haar zorgen geuit over de afgeschafte draaisubsidie voor haar molens in De Schermer.

- Op 16 december 2008 is molen nummer 8 van de Nederwaard te **Kinderdijk** voorzien van een nieuwe spil en een nieuwe roede.

- Dankzij de ontvangen rijkssubsidie van 175.000 euro zal in het voorjaar 2009 na aanbesteding het herstel van molen De Blazekop te **Ovezande** ter hand worden genomen.

- Het College van B en W van de gemeente **Gennep** hebben besloten de Molenstichting Gennep structureel te ondersteunen met 5.000 euro per jaar voor het behoud van de drie molens in de gemeente.

- Eind 2008 is de staart ontberende Wilhelmus-Hubertus te **Weert** verwisseld van (particuliere) eigenaar.

Molenkalender 2009

7 maart 2009: Jaarvergadering Vereniging De Hollandsche Molen.

22 maart 2009: Westbrabantse Molendag.

De molen van Reek (foto H. van Steenberg, 5 mei 2007).

Uw mooiste molenfoto ook in kleur op de achterpagina van de Molenwereld? De achterpagina reserveren wij voor lezers die hun mooiste molenfoto's graag met anderen willen delen. Inzending kan zowel per post als per e-mail. In het laatste geval is wel een voldoende hoge resolutie vereist: minimaal 300 dpi. Inzending kan geen plaatsing garanderen. Er zijn per jaar immers maar elf mogelijkheden en bovendien streeft de redactie naar spreiding per regio en molentype. U kunt uw foto ('s) insturen of mailen naar de redactie van *Molenwereld*.

Nieuwe CD's met molenfoto's van Donald Vandenbulcke

Donald Vandenbulcke uit Staden (West-Vlaanderen) is gepensioneerd zelfstandige verzekeraar en bankdirecteur, gebeten door de microbe van de molens. Zijn doel is alle molens van België en Nederland te fotograferen in de beste omstandigheden en deze per provincie op CD-rom te plaatsen en ter beschikking te stellen voor liefhebbers.

De provincies Zeeland, Zuid-Holland, Noord-Holland, Noord-Brabant, Drenthe, Overijssel en Groningen zijn afgewerkt. Recent zijn gereed gekomen de provincies West-Vlaanderen, Oost-Vlaanderen en ook Frans-Vlaanderen. De CD's (van iedere provincie één) bevatten van ieder molen verschillende foto's, allemaal alfabetisch geplaatst.

De digitale foto's geven de toestand van de molens in 2008 weer, met of zonder ondertiteling. De CD voor West-Vlaanderen bevat 630 foto's van 76 molens en 53 molenrestanten; die voor Oost-Vlaanderen 640 foto's van 40 molens, 61 molenrestanten en 31 watermolens en die van Frans-Vlaanderen 144 foto's van 18 molens.

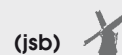
Ze worden te koop gesteld door betaling van € 10,- plus verzendkosten per CD. De verzendkosten bedragen: bij 1-3 CD's € 3,- ; bij 4-6 CD's € 4,-. Ze zijn te bestellen door het overmaken van het bedrag, de vermelding van het gewenste (s.v.p. met of zonder ondertiteling vermelden) plus naam en adres op naam van Donald Vandenbulcke, Sint-Jansstraat 34, B-8840 STADEN

De bankrekeningnummers zijn:

- voor België : 860-0039200-91

- voor Nederland : BIC SPAABE22 - IBAN BE 23 8600 0392 0091

Voor nadere informatie: donald.vandenbulcke@gmail.com

- ADVERTENTIE -

Touwtje d'rom; klaar is Kees! Bewaart u de Molenwereld ook zo? Of op een stapeltje? In een doos?

Dan bieden wij u een aantrekkelijker oplossing met de magi-clip. Met deze strips kunt u de Molenwereld gebruiksvriendelijk bewaren in ordners, een tweerings-, of (beter) een vierrings-ringband; die keus laten we aan u.

Voordelen:

- *Eén jaargang of zelfs meer jaargangen als boekwerk voor het grijpen.
- *Geen perforatiegaten in het tijdschrift, dat u daarmee onbeschadigd houdt.
- *Gemakkelijk in- en uitnemen van de losse tijdschriften om, bijvoorbeeld, iets te kopiëren.
- *Niet alleen toepasbaar voor de Molenwereld, maar voor alle tijdschriften op A4-formaat (292 x 210 mm).

De prijs?

Abonnees of donateurs betalen € 4,50 exclusief porto, niet- abonnees € 5,65 voor 1 set van 12 clips (de twaalfde kunt u gebruiken voor de index).

Wijze van bestellen:

Als u als abonnee/donateur 1 set van 12 stuks wilt ontvangen, dan dient u € 5,60 (inclusief porto) over te maken op Post bankrek.no. 4506935 of bankrek.no. 3750.30.867 t.n.v. Stichting Molenwereld te Moerkapelle. Wilt u 2 sets dan € 10,-, 3 sets € 15,-, 4 sets € 19,50. Als u 5 sets wilt dan betaalt u € 22,50. Wilt u nog meer sets, dan betaalt u het gewenste aantal maal € 4,50. Niet-abonnees dienen respectievelijk € 6,50; € 12,-; € 18,-; € 23,- en gewenste aantal x € 5,50 te betalen. Voor overige landen in Europa zijn deze bedragen te vermeerderen met € 0,5 in verband met de hogere portokosten.

N.B. Wij leveren alleen de magi-clips, aangezien de verzendkosten voor de ringbanden te hoog zijn.

DE KOE *de wei in*

De brand van de molen op 30 augustus 1990
(foto Bert van der Velden).

Zoals vaker in oostelijk Nederland is de baliezolder de steenzolder; op de voorgrond een pelsteen. Het binnenwerk moet nog verder aangebracht worden.

De fakkels is uit (foto jsb, 30 augustus 1990).

De kruilier is van afwijkend model, maar kwam in deze streek meer voor; bij de molen van Bunschoten bijvoorbeeld ook.

Op 30 augustus 1990 werd de wiekenloze molen De Koe in Ermelo door de bliksem getroffen. Na de brand was de bovenbouw van de molen onherstelbaar beschadigd en de resten van de molen gingen de container in. Er werd al direct gepraat over herbouw, maar de uitvoering liet lang op zich wachten.

Pas op 12 december 2008 werd een nieuwe molen in bedrijf gesteld, gebouwd door molenmaker Vaags uit Aalten. De Gelderse commissaris van de koningin Cornielje lichtte samen met voorzitter van de molenstichting Niko Poolen de vang, bijgestaan door vrijwillige molenaar Ed van der Graaf. Bijgaande foto's van Joop Vendrig geven een beeld van het gebeuren en de nieuwe molen.

De molen heeft een 'bloedneus' onder de as.

Het lichten van de vang.

In afwachting van het nieuwe leven.

Veel belangstelling voor de molenwinkel.

Status quo - quo vadis?

In het oktober- en novembernummer van 2008 werd ingegaan op het referaat ‘Moeten molens altijd malen?’ van prof.dr. Jos Bazelmans, gehouden op 10 oktober 2007 tijdens het Molensymposium in Den Haag. In de eerste aflevering draaide het vooral om de ontwikkeling van het molenbehoud dat voor alles was toegespitst op het draaiend houden van de molen. In het tweede deel stond de authenticiteit van de molen centraal en het doel van de molen als monument in relatie tot die authenticiteit. Dit slotartikel draait om de vraag van Bazelmans: moeten molens altijd malen?

NATUURLIJK! Waar zijn ze anders voor gebouwd! Dat is tenminste een duidelijk antwoord en van verbluffende eenvoud, waar weinig tegenin te brengen valt. Althans dat lijkt zo. Legio soorten monumenten hebben immers hun oorspronkelijke functie verloren door economische, technische of andere oorzaken, maar geen zinnig mens haalt het in zijn hoofd om te zeggen dat de oorspronkelijke functie bewaard moet blijven en nog minder dat die moet worden uitgeoefend. Neem bijvoorbeeld de Westergasfabriek in Amsterdam. De fabriek is een monument, maar de oorspronkelijke functie is volslagen exit en de techniek is al decennia geleden in het schroot verdwenen. Die gasfabriek is toch ook echt gebouwd

om gas te maken. De Van Nellefabriek in Rotterdam geldt als een topmonument, maar wat er nu nog aan koffie en thee naar buiten komt is verpakt in mensen. Het is niet moeilijk om welhaast eindeloos door te gaan met het opsommen van monumenten die niet alleen hun oorspronkelijke functie hebben verloren, maar ook de ervoor gebruikte uitrusting. In negen van de tien gevallen kraait er geen haan naar en is men allang blij voor het monument een nuttige bestemming te hebben gevonden, zoals bij de genoemde gasfabriek en de Van Nellefabriek.

Het lijkt er daarom op dat het welhaast imperatief stellen van de malende molens tot buitenbeentjes in monumentenland maakt. Nu hebben die bui-

tenbeentjes ook bestaansrecht, maar daar moeten dan wel argumenten voor zijn. Die zijn niet zo moeilijk te vinden. Zeker molen liefhebbers - en zeker niet alleen zij - zullen het er over eens zijn dat de malende molen maximale beleving schenkt. Alleen al daarom is het malend houden van de molen verre te verkiezen boven welke andere oplossing dan ook. Maar mag het ook een onsje of moet het zelfs een onsje minder zijn; of zelfs vele onsjes met als uiterste: de molen als statisch in plaats van dynamisch monument. Moet of mag dit malend houden van de molen ten koste gaan van andere (monument-)waarden of moet de malende molen altijd absolute voorrang hebben, ook al gaat dit ten koste van die waarden? Wanneer men die vraag

◀ **De paltrok Mijn Genoegen in het Openluchtmuseum, die van 1854 - 1927 in Numansdorp stond en daarvoor in Dordrecht als Het Spinnewiel. De molen in het Openluchtmuseum is de laatste Dordtse zaagmolen, maar dit zal nooit zo ervaren worden (foto Jan Bakker, 5 april 2003).**

met ja beantwoordt dan betekent dit ook dat er een enorme claim gelegd wordt op de omgeving van de molen. Als men uitgaat van een biotoopcirkel van 500 m, dan praat men over een claim van bijna 80 ha. Dat is in een gebouw of te bebouwen gebied veel en zal veel beleidsmakers dan ook veel te gortig zijn. Men moet dan wel heel stevig in de schoenen staan om dit te kunnen verdedigen. Dan gaat het niet alleen om formele argumenten als het 'wind-

De Kostverlorenvaart in Amsterdam omstreeks 1900 met de paltrokken De Eenhoorn en De Otter. De Otter is al buiten bedrijf, maar De Eenhoorn zaagt nog . Deze werd in november 1929 gesloopt. Er was toen nog één Amsterdamse zaagmolen compleet: 't Luipaard. In december 1929 wilde eigenaar Van der Bijl De Hollandsche Molen de molen schenken plus 10.000 gulden voor verplaatsing. De vereniging ging niet op het aanbod in omdat de molen buiten bedrijf was. In juni 1931 volgde toen de sloop. Alleen De Otter bleef.

In 1926 was De Otter onttakeld, maar bleef verder vrijwel geheel intact (foto jsb, 1 september 1984).

recht' of biotoopregelingen, maar meer nog om de inhoudelijke kant. Als die niet wordt ingevuld dan gaat vroeg of laat ook de formele kant omver. Dat afkalven van de biotoopbescherming valt al te constateren bijvoorbeeld bij het laten vervallen van de vrije ruimte rond de watermolens in het Hoogheemraadschap van Delfland of het aanpassen van de provinciale verordening in Gelderland.

Mantelzorg

Het ten goede komen aan de conditie van molens is een van de meest gehoorde argumenten voor het laten draaien van molens: malende molens zouden zichzelf onderhouden; zo iets als werken

Restauratie maakte De Otter in de jaren 1994-1996 weer tot een complete molen, maar daarna verslechterde de biotoop aanmerkelijk: de molen werd een vreemde eend in zijn eigen bijt (foto jsb, 31 januari 2006).▼

'Daams' Molen in Vaassen in oorspronkelijke toestand met dakleer bekleed achtkant en verticale balieschoren (oudere foto's laten schuine zien). De lange spruit is een middelbalk. ▶

De onttakelde molen in Vaassen in 1975 (foto P. Grund). ▼

De herbouwde molen van Vaassen in 1990: riet op de romp en een lange spruit voor het bovenwiel. ▼▼

is het beste medicijn en rust roest. Het zal allemaal wel niet uit de lucht zijn gegrepen, maar een wat kritische benadering kan geen kwaad. Is die betere conditie nu te danken aan het malen op zich? Als dat al zo is dan is een tweede factor minstens zo belangrijk, mogelijk zelfs belangrijker: de rol van de molenaar.

Toen de molen nog een echt werktuig was hing er als bedrijfsmiddel veel van af. Verwaarlozing van het noodzakelijke onderhoud zou vroeg of laat problemen geven bij het functioneren en daarmee de bedrijfsuitoefening ondermijnen. Dat laatste kon men helemaal niet gebruiken, dus werd de molen onderhouden,

soms zo goed en kwaad als het ging. Op deze manier onderhield de malende molen zeker zichzelf: hij eiste onderhoud en kreeg het. Het stilzetten van de molen reduceerde de noodzaak van het onderhoud van de molen voor de bedrijfsuitoefening aanzienlijk tot zelfs volledig. Het zal niet verbazen dat dit de weg

Windbelemmering is ongetwijfeld de oorzaak geweest van het hoger optrekken van de korenmolens Welgelegen in Heerenveen. In 1898 werd de in 1849 gebouwde molen verhoogd door de onderbouw 5,50 m hoger op te metselen. Het verschil in kleur van de baksteen maakt nog steeds de oude hoogte duidelijk, terwijl ook de plaatsen voor de aanzet van de oude balieschoren nog zichtbaar zijn. Toch is 'want vroeger deed men het ook' als argument voor verhoging of verplaatsing van een molen met monumentstatus oneigenlijk, omdat juist die status juist conserverend is. Overigens zou men met hetzelfde argument de sloop van molens kunnen verdedigen. (foto jsb, 27 juli 1991).

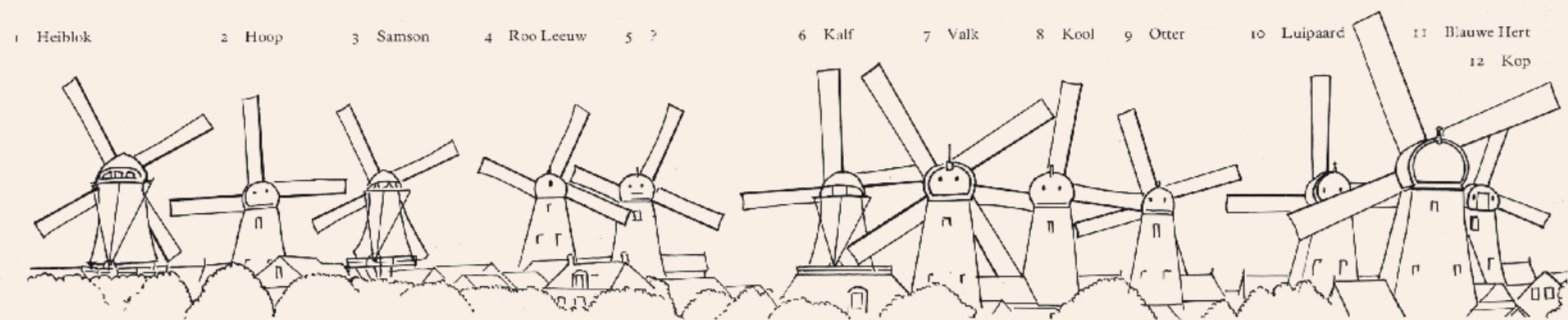
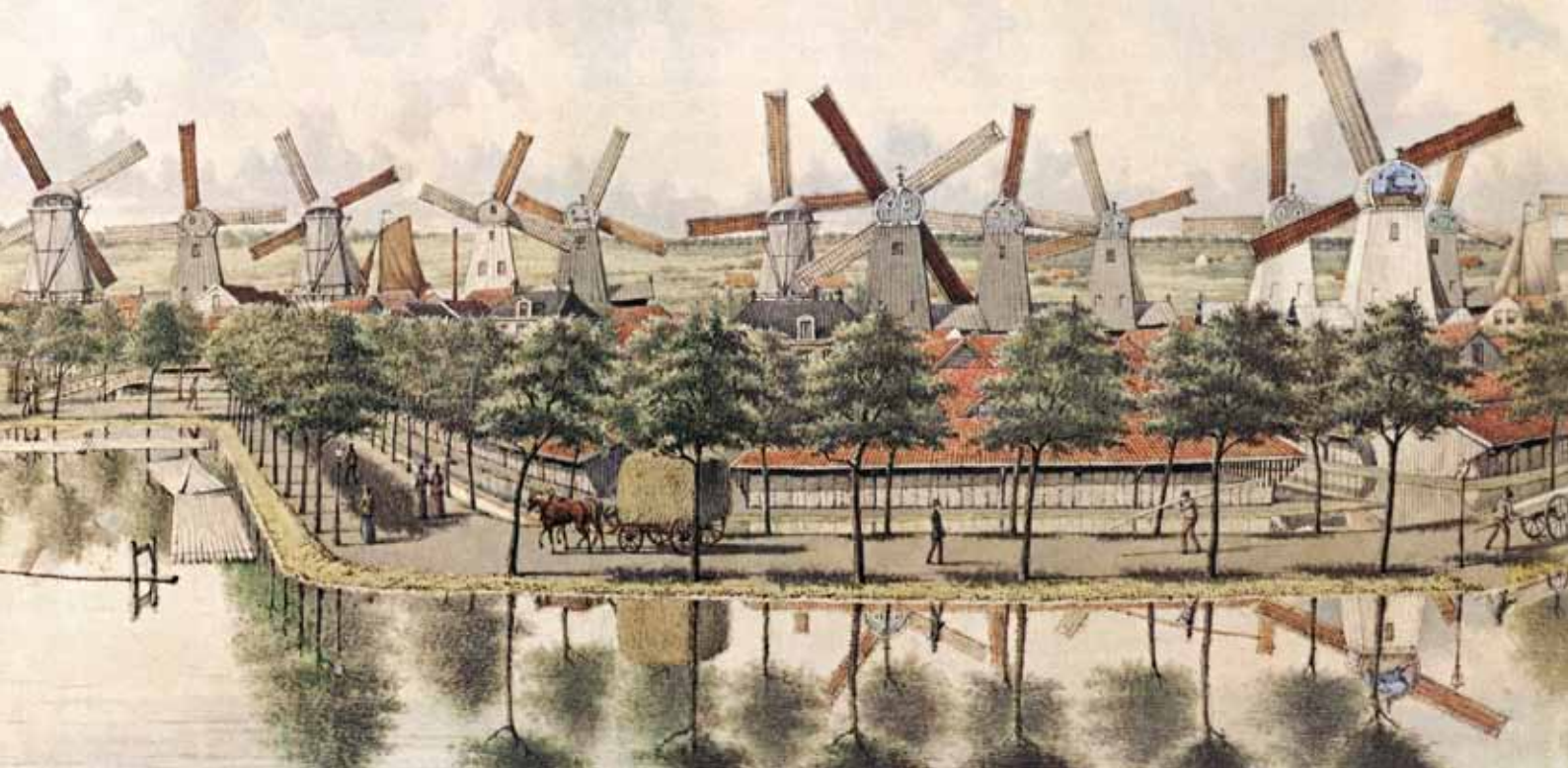
opent naar verval en zelfs sloop. Om het met een oude molenaar gerelateerde uitdrukking te zeggen: zo lang de ezel zakken draagt heeft de mulder hem lief. Men zou kunnen stellen dat de molenaar in feite de mantelzorg voor de molen is door zorg en aandacht aan de molen te besteden. Als het goed is ligt

het bij de vrijwillige molenaar niet anders. Omdat hij met zijn molen wil malen zorgt hij er op zijn manier ook voor. Het spreekt voor zich dat die zorg de molen ten goede komt. Hij doet zelf het nodige en trekt aan de bel als er meer speciale zorg wordt verlangd die buiten het bereik van de vrijwilliger valt. De betere

staat van de molen is dan niet zozeer het gevolg van het simpele feit dat de molen draait, maar te danken aan de zorg die aan hem wordt besteed. Het is de vraag of het draaien met de molen op zich beter is voor de molen. Ongetwijfeld is er in een stilstaande molen minder last van slijtage dan in een malende. Het is dan ook nog maar zeer de vraag of de onkostenrekening van een draaiende molen lager is dan van een stilstaande, zoals sommigen denken. Het lijkt eerder een geloofsartikel dan gebaseerd op harde cijfers. Nu hoeft een geloofsartikel niet per se onwaar te zijn, maar het zou toch wel prettig zijn als men dit aan de buitenwacht kon duidelijk maken met harde cijfers, juist omdat het een zeer sterk argument zou zijn in de 'aanvallen' die op de molen worden gericht (biotoop!) Merkwaaardig genoeg ontbreken die cijfers in de openbaarheid geheel terwijl het niet moeilijk moet zijn om aan de hand van gegevens op basis van toegekende onderhouds- en restauratiesubsidies een vergelijking te maken tussen gelijkwaardige stilstaande en draaiende molens, te meer daar de bewezen juistheid van die veronderstelling toch wel een heel sterk argument zou zijn voor molenzorg in de beste zin van het woord. Verder mag niet vergeten worden dat er gelukkig ook eigenaren zijn van stilstaande molens die goed voor hun molen zorgen en waar op de molen niet veel meer aan te merken valt dan dat hij nooit draait. Dat is weliswaar heel jammer, maar doet niets af aan de staat van de molen. Het overaccentueren van het draaien van de molen als noodzakelijke voorwaarde voor het voortbestaan van de molen moet voor deze eigenaren pijnlijk, welhaast grievend zijn, gelet op hun inspanningen.

Dikke praat

Zo langzamerhand is het geloofsartikel (?) dat het draaien van de molen absoluut noodzakelijk is voor het voortbestaan van de molen een zelfstandig leven gaan lijden om maar te zwijgen over de conclusie dat stilstand onvermijdelijk leidt tot fataal verval. Soms zou je op grond van dikke praat denken dat molens welhaast in no time als plumpuddingen in elkaar zakken wanneer ze tot stilstand komen. Dat is overdreven. Het is niet moeilijk om bewijzen van het tegendeel te vinden. Het ultieme voorbeeld daarvan is wellicht De Otter in Amsterdam. Dat de molen op de plaats waar hij nu staat al meer dan een eeuw een slechte biotoop heeft is geen nieuws. Dat dit uitgelopen is op een onwerkbare toestand hoeft geen enkele molensliefhebber uitgelegd te worden. Dat veel molensliefhebbers om die reden verplaatsing als enige oplossing zien verbaast ook niet. Wat wel verbaast is de manier waarop met schrille kleuren de bijkans onvermijdelijke ondergang van de molen ter plekke wordt af-

Aquarel van J.M.A. Rieke uit 1880 met 26 zaagmolens tussen de Singelgracht, de Kostverlorenvaart, de Raampoort en de Zaagmolenpoort in Amsterdam. Binnen een halve eeuw was alles gesloopt, op de paltrok De Otter na. Niets op deze molen na herinnert hier meer aan dit zwaartepunt van de eens zo belangrijke Amsterdamse houthandel. Dat De Otter daar het ultieme monument voor is zal uit deze prent wel duidelijk zijn; ongeacht de voor een molen 'onleefbare omgeving'.

geschilderd als gevolg van de stilstand. Daarbij vergeet men gemakshalve dat deze molen - zoals foto's uitwijzen - al omstreeks 1900 is stilgezet, waarbij de fors verslechterde biotoop ook van invloed zal zijn geweest. In november 1925 werd De Otter - die toen dus al een slordige kwart eeuw stil stond - onttakeld, maar bleef inwendig grotendeels compleet. Eigenaar Van der Bijl - de familie is sinds 1817 eigenaar - bleef de onttakelde molen goed onderhouden. Dat was de basis voor de restauratie en completering in de jaren 1994 - 1996. De molen had dus toen ongeveer eeuw stilgestaan, zonder dat blijkbaar de constructie van de molen fataal was aangetast. Dit voorbeeld maakt ook duidelijk dat blijkbaar doeltreffende 'mantelzorg' voor de molen veel essentiëler is voor het behoud dan draaien met de molen. Dat neemt niet weg dat een vrijwillige molenaar een hoeksteen in die mantelzorg kan zijn. Het is ook vanzelfsprekend dat hij geen been ziet in een stilstaande molen. Maar wie vervult dan die rol als

'mantelzorg'? Juist dat is wel van heel wezenlijk belang. Het zit hem niet zo zeer in het draaien, maar in de mensen. Dat laat onverlet dat draaiend, malend in een hem toekomstige biotoop de molen het best tot zijn recht komt en het meest tot de verbeelding spreekt. Dat geldt ook voor een molen als De Otter. Maar het hoeft nog geen voorwaarde voor zijn behoud te zijn.

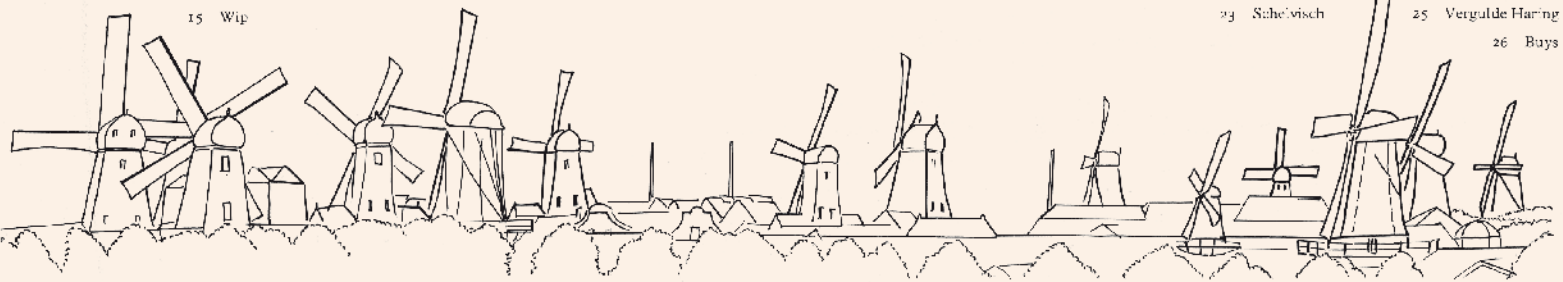
De molen van Heerjansdam omstreeks 1940 met ervoor de motormaalerij (herkenbaar aan de uitlaat) en een woning. ▶

De Landzicht (Parkzicht?) in Heerjansdam nu; vrijwel geheel ingegroeid, terwijl de motormaalerij in ingericht tot woonhuis. Heeft daarmee een molen opgehouden monument te zijn? (foto Jan Althof, 9 oktober 2008). ▶▶

13 Bijl 14 Eenboorn 15 Wip 16 Jager 17 Eendracht 18 Oranjeboom 19 Windluid 20 Roe Koe 21 Juffertje 22 Vlijt 23 Schelvisch 24 Anker 25 Vergulde Harig 26 Buys

mers intact, maar meer nog aan de geschiedenis van de samenleving waaruit hij is voortgekomen en die hij heeft gediend. En juist dat maakt die cultuurhistorische component uit. Hoe verder die molen losraakt van zijn oorspronkelijke omgeving, des te meer wordt die cultuurhistorische waarde te niet gedaan. Natuurlijk krijgt een naar Uitgeest verplaatste Otter als zaagmolen een 'beter leven'. Zijn belevingswaarde zal aanmerkelijk toenemen. Wel wordt hij losgesneden van zijn Amsterdamse geschiedenis. Het wordt een molen 'die eerst in Amsterdam heeft gestaan maar daar niet gehandhaafd kon (?) blijven'. Maar door de molen los te scheuren uit zijn

Krabbendijke, Molen Westweg

Molen De Rozeboom in Krabbendijke omstreeks 1950.

De restauratie van 1968 gaf de molen van Krabbendijke een totaal ander uiterlijk. Het oorspronkelijke karakter van de molen is geheel verloren gegaan. Een dergelijke 'restauratieschade' is moeilijk ongedaan te maken. (foto H. van Steenberg, 19 maart 2003).

Cultuurhistorie

Het behoud van de molen als monument impliceert een toegekende cultuurhistorische waarde. Juist daarom is hij beschermd als monument. Die waarde is een geheel van onderscheiden aspecten, concreet in constructie en materie en meer abstract in zijn sociale, economische en culturele geschiedenis. Bij elkaar vormen ze letterlijk en figuurlijk het monument. Maar dat monument is - als het goed is - geen geïsoleerd object op zich. Hij vertolkt

geschiedenis van een samenleving en is daar dus aan gekoppeld. In een vorige aflevering (*Molenwereld* 2008-10-414) is er al op gewezen dat de paltrok in het Openluchtmuseum niet gezien kan worden als een monument voor de eens zo belangrijk Dordtse houthandel. Als hij nog in Dordrecht gestaan zou hebben dan was hij - zeker in dit opzicht - een topmonument geweest. Een verplaatsing snijdt daarom een molen los van zijn wortels en doet hoe dan ook afbreuk aan de geschiedenis; niet eens zozeer van het object op zich want dat blijft im-

geschiedenis is verplaatsing in felte niets minder dan een cultuurhistorisch misdrijf. Als de molen geen cultuurhistorisch monument was dan zou er waarschijnlijk weinig in te brengen zijn tegen verplaatsing; waarom zou het? Maar hij is het juist wel. Handen af dan maar? Of toch maar een troetelmolen elders?

Het is in ieder geval volkomen verklaarbaar dat Baselmans met zijn RACM-achtergrond volledig inzet op de cultuurhistorische kaart. Het zou alleen maar vreemd zijn als het anders was. Dit te meer daar er op zijn minst vraagtekens te zetten zijn achter het verhaal dat stilstaande molens vroeg of laat ten ondergang zijn gedoemd.

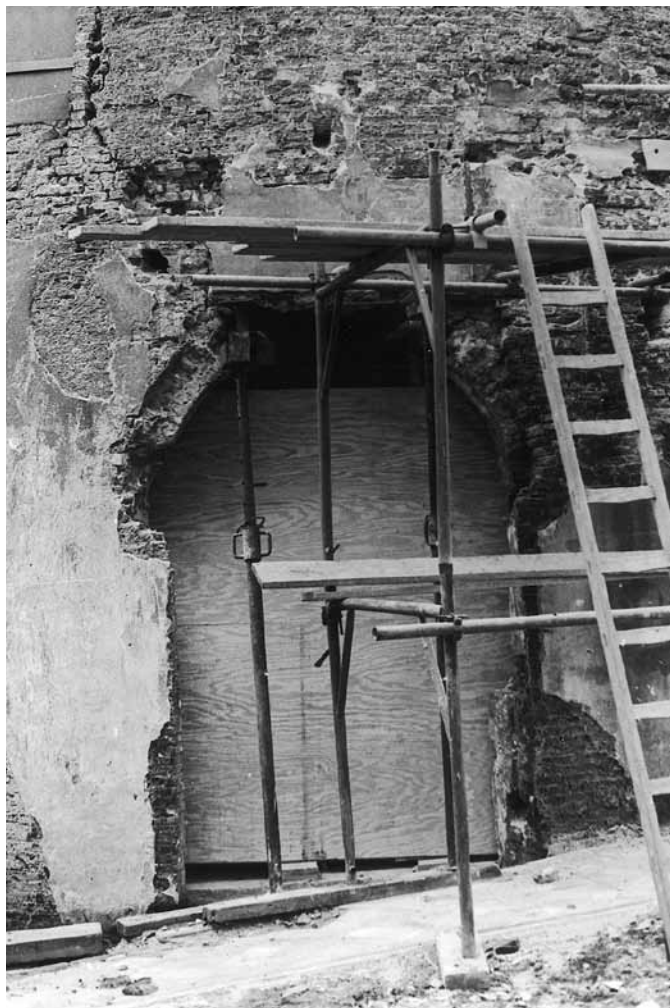

De reconstructie van de olieslagerij in Holten's Molen in Deurne is in meer dan een opzicht een indrukwekkende prestatie. Allereerst is de reconstructie tot in de details met de grootst mogelijke zorgvuldigheid uitgevoerd. Daarmee is een volledig verdwenen (sub-)type oliemolen, de 'boerenoliemolen' weer werkelijkheid geworden; niet alleen statisch, maar ook veelvuldig volop in bedrijf te zien. De olieslagerij ademt volledig de sfeer van het oorspronkelijke bedrijf. Men moet toch wel erg 'recht in de leer' zijn om dergelijke natuurgetrouwe reconstructies bij een monument af te wijzen. Bovendien laat het hier niet zo moeilijk raden wat er van deze bijzondere molen zou zijn overgebleven, wanneer reconstructie van verdwenen molendelen niet zou zijn uitgevoerd: niets (foto jsb 23 augustus 1999).

'Kelderbeltmolen' in Ruinen; de helling naar de 'kelder' zou in de 'echte' molentijd het bedrijfsgemak verminderen (paard-en wagen!). Op die manier is bij de verplaatsing een oneigenlijke molen ontstaan (foto jsb, 6 september 1996).

Karaktermoord

Het verplaatsen van een molen heeft als regel een biotopachtergrond: de molen kan om te kunnen functioneren niet meer ter plaatse gehandhaafd blijven. Een alternatief zou zijn het verhogen ervan zijn. In het verleden werd dit ook wel toegepast; er zijn meerdere molens die daar de sporen van dragen. Alleen moet men niet vergeten dat dit een puur bedrijfsmatige achtergrond had. Juist daardoor maakt het voluit deel uit van de geschiedenis van de molen en diens historische waarde. Al eerder is aange-

Bij de ontmanteling van de molen van Benthuizen bleek dat de muuropening voor de grote deuren overal even breed was. De deuropening was al heel smal omdat op de begane grond oorspronkelijk ook gedeeltelijk bewoond werd (foto jsb, 2 mei 1984).

Bij de restauratie werd op gezag van Monumentenzorg de deuropening van De Haas in Benthuizen taps toelopend gemaakt. Waarschijnlijk kan een ouderwetse molenwagen nu alleen maar op zijn kant naar binnen. Het is een voorbered van het creëren van een 'onmogelijke' bedrijfssituatie door restauratie (foto jsb, 27 juni 1984).

geven dat het beschermen van een molen als monument een cesuur inhoudt: nu blijf je er verder met je tengels zoveel mogelijk af als het gaat om bouwkundige ingrepen. Evenals verplaatsing kan een verhoging een forse ingreep zijn die het karakter van de molen ingrijpend veranderd. Dat zal ook het geval zijn bij de ophanden zijnde verhoging van de molen van Spijkenisse. De eerder genoemde cesuur wordt ook hierbij duidelijk overschreden, al zal het ongetwijfeld, evenals bij het verplaatsen van De Otter naar Uitgeest, het functioneren van de molen ten goede komen.

Een vergelijkbare ingreep speelt momenteel bij Daams' Molen in Vaassen. Deze in 1870 gebouwde molen werd in 1932 onttakeld. De kale romp bleef staan en dreigde gesloopt te worden. Een plaatselijk initiatief voorkwam dit, waarna in oktober 1988 het oude achtkant in stukken werd gezaagd. Daarna volgde in 1989/1990 de bouw van een nieuwe molen op de oude onderbouw, geheel afwijkend van de constructie van de voorganger, met als argument dat 'de molen toch geen monument was'. De

nu geplande verhoging van de molen met bijna vijf meter roept merkwaardig genoeg her en der toch weerstanden op terwijl deze molen geen rijksmonument is (wel een provinciaal) waarbij men zich beroept op het karakter van de molen als monument. Dat heeft hij om de hierboven aangegeven reden nu juist niet en daarom kan men dit mijns inziens moeilijk aanvoeren als argument en staat vanuit dit oogpunt niets een verhoging in de weg.

Hierboven is al uiteengezet dat verplaatsing een overschrijden van grenzen is; een verhoging is dit net zo goed, misschien nog wel meer dan verplaatsing omdat het 't karakter van de molen aantast. Daar tegenover staat dat de continuïteit van de molen gehandhaafd blijft.

Sint Biotopius

Vooropgesteld, een goede biotoop is voor de molen van groot belang; niet alleen voor wat betreft de wind (biotoop in engere zin), maar ook voor wat betreft de beleving van de molen, het meer

visuele aspect (biotoop in ruimere zin). Daarom is het streven naar een optimale molenbiotoop alleen maar prijzenswaardig. Het grote probleem is dat we in een dicht bevolkt land leven, waardoor de druk op de beschikbare ruimte groot is, vooral in de verstedelijkte gebieden. Niet voor niets is de bekende 1 op 100-richtlijn voor die gebieden al verlaagd naar 1 op 30.

Nu is het prettig om regels te hebben, want daar kun je heel simpel aan refereren, maar het draagt wel het risico in zich dat de regel een zelfstandig leven gaat leiden, op gespannen voet met de werkelijkheid en die zelfs bedreigend kan werken in plaats van beschermend. Verder maakte Nico Jurgens in het januarinumnummer al duidelijk dat er meer is dan een simpele regel.

Ook de achtergrond van de 1 op 100-regel zou tot relativering moeten stemmen. Die is in de eerste plaats ouder dan velen denken. Drs. H.A. Visser publiceert deze al in het in de oorlog door hem geschreven boek *Zwaaïende Wieken* (blz. 154). Ooit heb ik hem gevraagd naar de herkomst ervan, maar dat kon hij zich

niet herinneren. Deze regel is ontwikkeld voor volop in bedrijf zijnde molens, zeg maar waar nog weken met vijftien ton vermalen graan werden gemaakt. Het gaat dan wel erg ver om diezelfde regel bindend te verklaren voor molens waar bij wijze van spreken nog geen vijftien ton in een eeuw zal worden gemalen. Nu is simpel minder wind bepaald niet het enige aspect van de zaak, maar toch... ieder zij zijn of haar draai- en maalplezier

gegund, maar tot hoe ver kan en mag men gaan met claims op de molenomgeving? Nu valt dit buiten het bestek van dit artikel, maar het absoluut stellen van de biotooprichtlijnen kan wel leiden tot het aantasten van de molen als monument, zoals hierboven aangegeven bij het verplaatsen of verhogen van molens. Het is zelfs zo erg dat er nu molens zijn waarvan de beroepsmolenaar van weleer zich zou afvragen of zijn collega

die de molen zo liet bouwen wel bij zijn volle verstand was. De standaardmolen van Beuningen is bij de verplaatsing om biotoopredenen op een veel hogere berg gezet. Er is een keurig toegangspad gemaakt in de vorm van een 9 met de molen uiteraard in het hart van de cirkel. De molen staat uiteraard in het hart van de cirkel. Het is als weleer heel goed mogelijk om met een paard-en-wagen bij de molen te komen; maar eraf? Een paard zet je niet zo makkelijk in zijn achteruit.

De Noord-Hollandse grondzeiler korenmolens waren eigenlijk altijd grondzeilers in de ware zin des woords: ze stonden vlak op het maaiveld en niet op een molenberg. Voor de bedrijfsvoering was dat dan ook het gemakkelijkste werken. Om biotoopredenen wordt De Oude Knecht in Akersloot bij de herbouw op een molenberg gezet. In feite is dit cultuurhistorisch gezien onjuist. Er is een atypisch soort molen gecreëerd dat in Noord-Holland bijna niet voorkwam. Gelukkig is de molenberg niet extreem hoog.

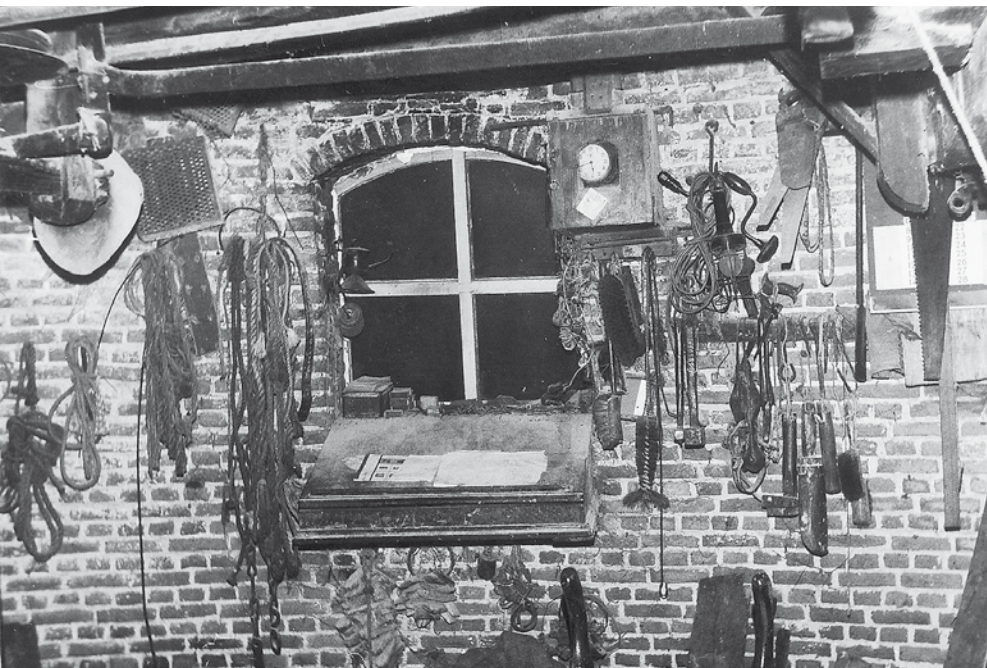
In Zeeland kwamen grondzeilers op molenbergen meer voor, als regel om praktisch redenen niet hoog en als ze het wel waren dan waren dit veelal restanten van oude dijken.

Voor de verplaatsing van de Oude Molen in Kruijningen werd een hoge molenberg gemaakt. Uit biotoopoverwegingen begrijpelijk, maar cultuurhistorisch aanvechtbaar. De verplaatste molen in Ruinen was een 'vlakke' grondzeiler en werd bij de verplaatsing in 1963 getransformeerd in een beltmolen, waarbij de begane grond beneden maaiveldhoogte terecht kwam. Geen molenaar bij zijn volle verstand zou zoiets in zijn hoofd halen.

Blijkbaar prevaleert biotoop zelfs in het officiële monumentenbeleid boven cultuurhistorie en dat is bij een beschermd monument op zijn zachtst gezegd opvallend. Als restauratiesubsidie afhankelijk wordt gesteld van de molenbiotoop dan doet dat heel krom aan en wel om twee redenen. Allereerst omdat de molen monument is om wat hij was en dat staat strikt genomen los van de molenbiotoop. Neem bijvoorbeeld de molen van Heerjansdam. Dat de molenomgeving - vriendelijk gezegd - verloren is kan niet ontkend worden. Toch voegt dit aan de molen als monument van bedrijf en techniek niets toe of af; alleen aan de beleving ervan, maar die staat grotendeels los van de monumentstatus. Het tweede is dat een moleneigenaar als regel part noch deel heeft aan het bederf van de biotoop van zijn molen. Het wordt hem als het ware opgelegd. Door nu voor een restauratie voor hem onvervulbare eisen te stellen (het oplossen van het biotoopprobleem) zet de overheid juist het voortbestaan van het monument op het spel, omdat waarschijnlijk de restauratie geheel op losse schroeven komt te staan. Het heeft veel weg van dat het 'houdt de dief' wordt ingeruild voor 'hang de bestolene op'.

Niet alleen Nederlandse molenaars hadden te kampen met biotoopproblemen; verstedelijking gaf overal problemen, ongetwijfeld ook voor de molenaar van deze problemen op het Heiligengeistfeld in Hamburg. De in 1816 gebouwde molen werd ondanks een monumentstatus in 1939 gesloopt voor de bouw van het U-Bahnstation Feldstraße.

De molen van Hoogendoorn in Woerden had in zijn tijd een weergalozes authentieke sfeer van de werkende korenmolen. Gelukkig is deze, zeker boven de balie, grotendeels bewaard gebleven na het overlijden van Hoogendoorn in 1977.

Allereerst mag men verwachten dat die molenaar omgaat met de molen gelijk het een goed molenaar betaamt. Verder mag men verwachten dat hij het karakter van de molen als monument respecteert. Natuurlijk is dit afhankelijk van meerdere factoren als de functie van de molen of de vraag of de molen nog in bedrijf is. Het maakt nogal uit of de molen een bewoonde poldermolen is of een korenmolen buiten bedrijf.

Het grote probleem om niet te zeggen het struikelblok is de 'aankleding' van de molen. Er zijn molenaars die daarin zeer terughoudend en respectvol zijn. Dat is zeer te prijzen. Dat wordt anders wanneer een molenaar het noodzakelijk vindt om in zijn molen 'sfeer' te scheppen; uiteraard goed bedoeld, maar het kan ontfaarden in een uitstraling die haaks staat op het monumentkarakter

Sommige watermolens hebben nog een heel mooi authentiek of authentiek aandoend interieur, zoals hier bij de Groeneveldse Molen in Schipliuden. Dat kan wel eens op gespannen voet staan met eisen die nu aan het wooncomfort worden gesteld (foto jsb, 26 juni 1999).

Dat is de omgekeerde wereld. Gelukkig is er in Heerjansdam voor de molen op zich sprake van een keer ten goede.

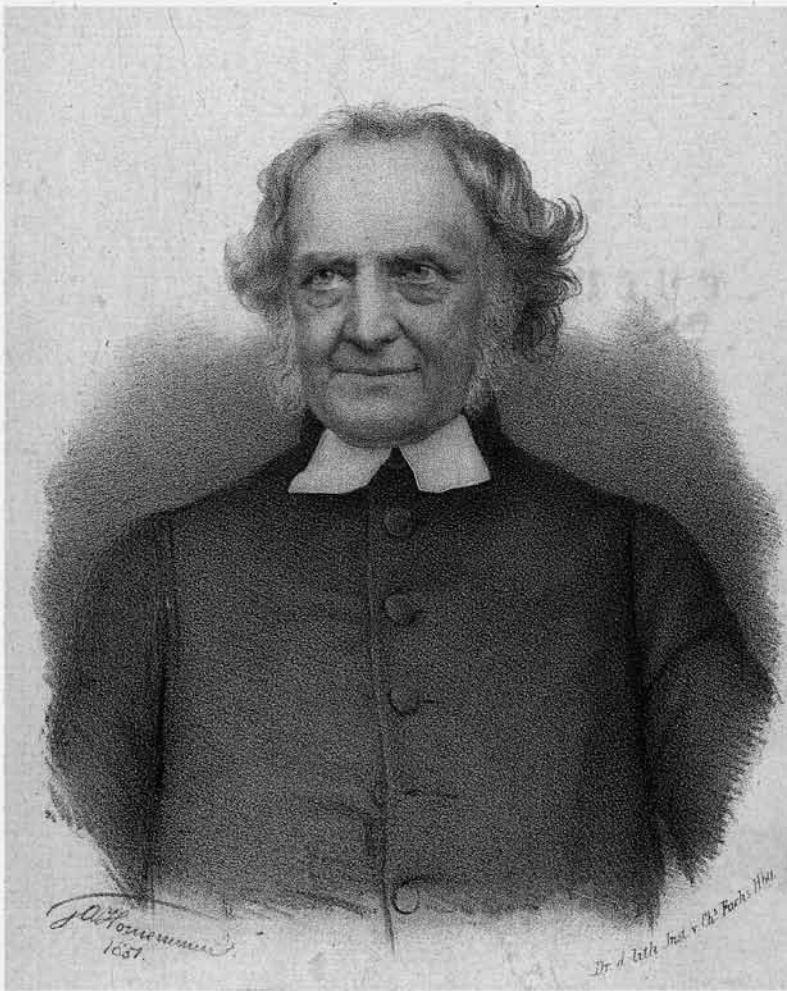
Het bovenstaande beoogt geenszins het streven naar een goede molenbio-top te ondermijnen; sterker nog, dat blijft mijns inziens van het grootste belang. Wel zijn kritische kanttekeningen op hun plaats als een te ver doorschieten ervan de positie van de molen als cultuurhistorisch monument ondermijnt. Dat kan mijns inziens de bedoeling niet zijn. Moeten molens dan niet altijd malen? Dat zou mooi zijn, maar als het om als monument geregistreerde molens betreft dan mag dit zeker niet leiden tot ondermijnen van cultuurhistorische waarden van de molen. Die zullen gerespecteerd moeten worden, ook door de molenaar.

De molenaar en het monument

De vraag van Bazelmans heeft daarom ook een verlengstuk. Wat moet een (vrijwillige) molenaar met de molen of wat moet hij beslist niet. Is hem of haar alles toegestaan omdat hij of zij de molenaar is?

Malende molens hebben om meer dan een reden een zekere meerwaarde boven stilstaande, zoals hier De Hoed in Waarde. Als dit gepaard gaat met een authentiek karakter van molen en omgeving dan versterkt dit elkaar. Maar even gemakkelijk kunnen er tegenstellingen zijn die afbreuk doen aan 'het echte' van de molen.

CLAUH HARMS.

*mit wahren gefahren alle Harms
wider den Gefahren Geist. 2. Ser. 10, 5.*

Academische Buchhandlung in Kiel

De daadwerkelijk malende molen is het meest authentiek en kan een onuitwisbare indruk nalaten. Claus Harms liet zich blind, en op hoge leeftijd, kort voor zijn dood nog eenmaal naar de molen in Hopen brengen om nog eenmaal de malende molen te beleven. Het had hem blijkbaar nooit helemaal losgelaten. Zijn vrouw, Magdalena Jürgens, was trouwens in het molenhuis van Hopen geboren. Het citaat aan het slot van dit artikel is ontleend een schitterende beschrijving van het ervaren van een malende molen met aan het eind het willens en wetens op het laatste moment aanhouden ervan door zijn broer voor een bui.

van de molen, door bijvoorbeeld de molen vol te hangen met allerlei prullaria of er spullen in te zetten die de molen eerder het karakter geven van een uitdragerij dan van een molen. Men zou bij een 'verkeerd' ingerichte molen zelfs van vrijwilligersschade kunnen spreken omdat de molenaar onbedoeld of zelfs goedbedoeld het monumentkarakter van de molen schaadt. Er is een geluk bij een ongeluk: veel van deze 'vrijwilligersschade' is betrekkelijk eenvoudig te herstellen door de reut weer de deur uit te

smijten. Met 'restauratieschade' als een zinloos veranderde molenkap ligt dat wel even anders.

Dat oneigenlijk karakter kan het gevolg zijn van een gewijzigde bestemming of doordat de molenaar zo ongeveer alle registers van een vals klinkend orgel heeft opengetrokken. De molen doet daardoor onecht aan. Het is poppenkast, maar geen echte molen; jammer, maar helaas te veel voorkomend. Het ware te wensen dat van hogerhand hier op gelet werd en wat mij betreft hand-

havend werd opgetreden. Het is voor mij onbegrijpelijk dat een 'verkeerde' biotoop de molenbeheerder buiten zijn schuld wordt aangerekend, terwijl naar een 'verkeerde' inrichting geen haan kraait, terwijl de molenbeheerder daarvoor juist wel verantwoordelijk is. Een 'verkeerde' biotoop hoeft het karakter van de molen op zich als monument niet aan te tasten, terwijl een 'verkeerde' inrichting dat per definitie altijd doet.

Het zou niet juist zijn om in dit opzicht alleen maar negatief te zijn. Het omgekeerde komt gelukkig ook voor. Molenaars die met veel liefde en gevoel voor detail de juiste snaar weten te treffen. De olieslagerij in Holten's Molen in Deurne is een reconstructie, maar toont volledig authentiek. Zo zijn er gelukkig nog wel meer te noemen, zowel watermolens als bedrijfsmolens. Een bezoek aan zo'n molen is zeker voor een molenliefhebber haast een feestje.

Het verdronken kalf

In deze artikelenserie is met meerdere voorbeelden duidelijk gemaakt dat in het molenbehoud altijd niet even zorgvuldig is omgesprongen met het cultuurhistorisch karakter van de molen, juist doordat het weer draaien van een molen als regel werd vooropgesteld en er te weinig rekening werd gehouden met het historisch gegeven, ja zelfs het historisch gegeven opzettelijk werd gewijzigd, zoals bijvoorbeeld de vorm van meerdere molenkappen. Daarnaast zijn er draaiende molens, waar het optreden van de molenaar de molen een oneigenlijk karakter heeft gegeven. Het is bij 'restauratieschade' praktisch niet mogelijk om de klok terug te draaien omdat de aard van de wijzigingen behoorlijk definitief is. Of moet men dit soort wijzigingen maar zien als een soort monument van een - bezien met de ogen van nu - aanvechtbare restauratiepraktijk?

Of molens altijd moeten malen is uiteraard een heel wezenlijke vraag. Maar nog wezenlijker is het behoud van authenticiteit. Dit moet bij een monument voorop staan, ook bij een molen. Over de invulling van die authenticiteit valt de twisten, maar er is, afhankelijk van de benadering, ook wel zoveel ruimte, dat men het ene kan doen zonder het andere na te laten. Het komt voor alles aan op de integriteit van de spelers, meer nog in het erkennen van elkaars integriteit en de bereidheid tot het zoeken naar en het accepteren van een consensus. Het is weinig zinvol om elkaar te bestoken met boterzachte 'harde feiten'. Dat betekent wellicht dat niet alle molens kunnen malen, maar ook dat dit slechts om een incidenteel geval gaat. Zou men om een dergelijk incidenteel geval de hand willen lichten aan - om niet te zeggen beentje lichten van - de voornaamste drager van het molenbehoud: de monumentenstatus?

De daadwerkelijk in bedrijf zijnde molen is niet alleen een mooi gezicht, maar het is ook de beste manier om kennis te nemen van het productieproces. De molen laat zien waarvoor hij is gebouwd en hoe het allemaal werkt. Daardoor voegt dit een dimensie toe aan het monumentkarakter van de molen zoals hier bij de zagende paktrok in het Openluchtmuseum (foto Jan Bakker, 5 april 2003).

“De wind komt tegenwoordig uit een tankje”, zei de Wolphaartsdijkse molenaar Ko de Visser, toen hij na de brand van zijn molen op de motor moest malen. Zo komt de wind voor de paltrok in het Openluchtmuseum uit een kastje. De molen heeft veel windbelemmering en kan op de wind onmogelijk behoorlijk functioneren. Het zaagwerk wordt daarom met de motor aangedreven, de wieken door de wind. Zo ontstaat het beeld van pag. 72. De motor is zo netjes weggewerkt dat het overgrote deel van de bezoekers het niet in de gaten zal hebben. Nep? Volksverlakkerij? Strijdig met het karakter van het monument? Of van de nood een deugd maken? En als het in Arnhem wel kan en mag, kan en mag het dan niet in Amsterdam? (foto Jan Bakker, 5 april 2003).

Controlerend en inspirerend verleden

Jaren geleden schreef ik in *De Molenaar* over het ‘controlerend en inspirerend verleden’ als maatstaf en drijfkracht bij het omgaan met molens. Naar mijn idee is dit ook een bruikbaar uitgangspunt bij het beantwoorden van de vraag van prof. Bazelmans. Controleren geeft grenzen aan: tot hertoe en niet verder. Men mag met een molen die een monumentstatus heeft niet verder gaan dan de geschiedenis van het monument reikt op het gevaar af dat bij verder gaan die geschiedenis oneigenlijk wordt. Omgekeerd is het een stimulans om de molen ‘zijn verhaal te laten vertellen’, liefst draaiend of malend, want dan ‘zit hij op zijn praatstoel’: het inspirerende verleden. Dat verhaal behoort dan weer gecontroleerd, begrensd te worden door het verleden; van de molen zelf en zijn context. Om dat te doen zijn twee voorwaarden onontkoombaar:

1. Het serieus nemen van het verleden van de molen door alle betrokkenen.
2. Het ontmythologiseren van de molen. Dat laatste vloeit eigenlijk uit het eerste voort, maar juist die mythen veroorzaken ‘valse ruis’ in het verhaal van de molen. Dat wordt waarschijnlijk in de toekomst alleen maar erger doordat allerlei praatjes steeds weer herhaald worden en doordat het ‘echte’ molenverleden onvermijdelijk steeds verder van ons komt te liggen. Het geldt misschien nog meer voor het molenbedrijf dan voor de molen zelf, maar dit valt buiten het bestek van deze artikelenserie.

Men kan volledig inzetten op de kaart van de molen als monument. In deze artikelen en ook daarbuiten is getracht duidelijk te maken dat het benaderen van de molen alleen als monument te smal is; er speelt meer. Bazelmans staat heel sterk, wanneer hij vanuit zijn positie de molen als monument sacrosanct stelt. Dat dit beperkingen oplegt aan het gebruik van

de molen is haast vanzelfsprekend. Aan de andere kant zijn, als eerder duidelijk gemaakt, andere benaderingen of zo men wil accenten zijn mogelijk en valide. Die hoeven niet per se onvereenigbaar te zijn met het monumentkarakter van de molen, gelukkig niet, al zijn zulke situaties bij uitzondering wel denkbaar. Het moet mogelijk zijn leef- en werkbare compromissen te vinden, waardoor molens misschien niet moeten, maar wel mogen malen. Het is juist de malende molen die meer dan de stilstandende de zingeving van het behoud vertolkt om het met de woorden van de op latere leeftijd blind geworden Duitse theoloog van molenaarsafkomst Claus Harms (1778 -1855) te zeggen: “Was mir aber geblieben ist durch alle meine Jahre, das ist, daß mir jenerzeit das Herz im Leibe sich froh bewegte, wenn ich eine Mühle in schnellem, freudigem Gang sah - so lang ich habe sehen können”

de kracht van veelzijdigheid

kraanbedrijf

NEDERHOFF

Gouda 0182 - 565 555
www.nederhoff.nl

Nevenvestiging

van **GENDEREN**

Vianen 0347 - 372 122
www.vangenderen.nl

voor alle
ZEKERHEID!

De OBM Speciaal voor Molenaars is al meer dan 100 jaar gespecialiseerd in het verzekeren van molens en het mengvoederbedrijf. Zij is daarmee een maatschappij die u de zekerheid geeft van een goede verzekering. Een verzekeringsmaatschappij die u met raad en daad bijstaat. De OBM Speciaal voor Molenaars is er voor u. Voor een veilige dekking, tegen bescheiden premies.

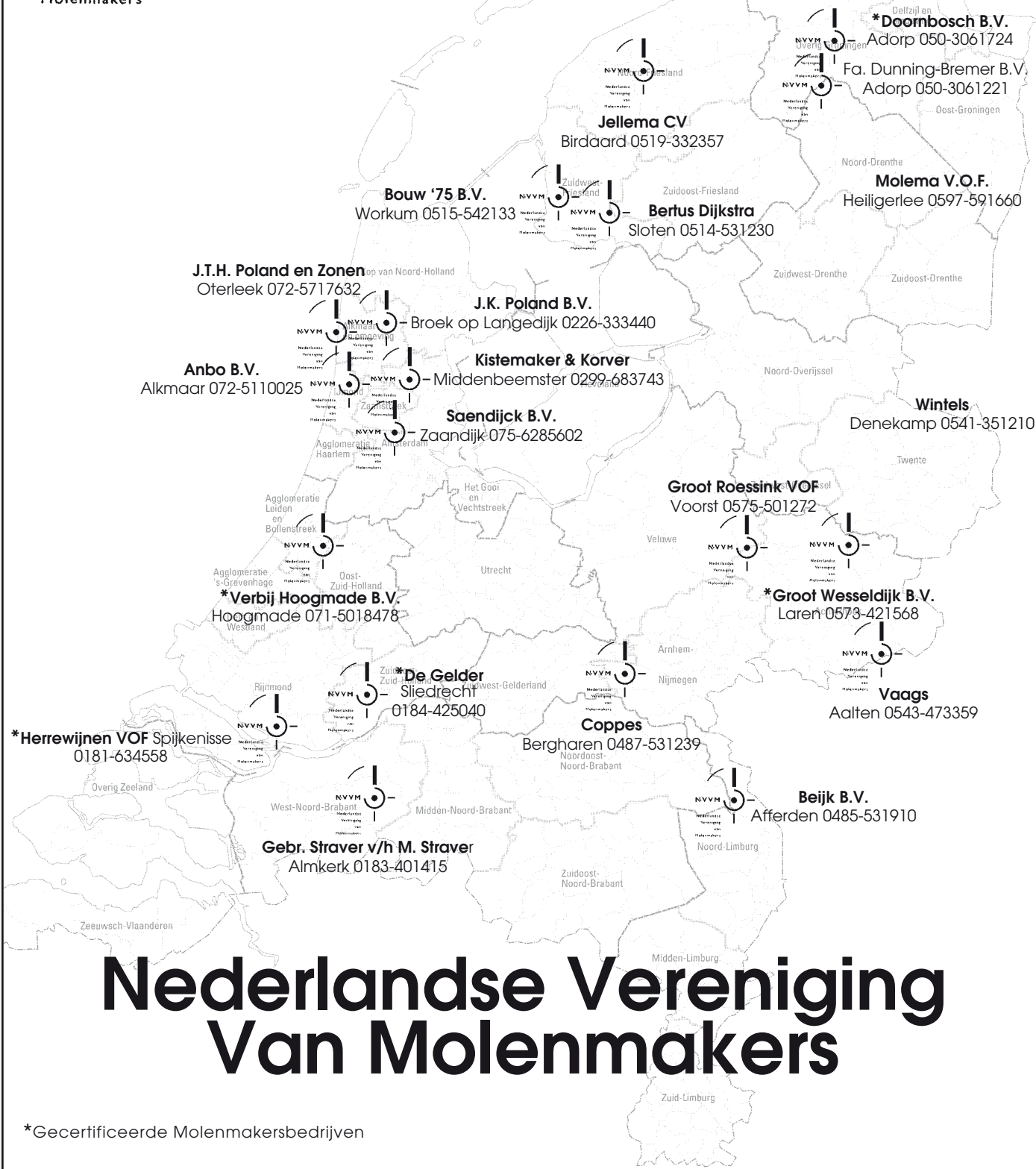
Onderlinge
Brandwaarborg Maatschappij
SPECIAAL VOOR MOLENAARS

Singel 19, 7411 HV Deventer, tel.: 0570-612353, fax: 0570-611529

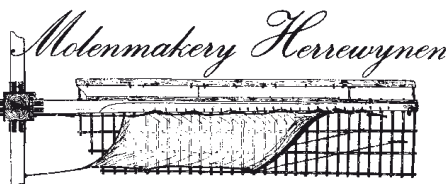
Molens restaureren en onderhouden vraagt om vakmanschap en jarenlange ervaring. Die vindt u bij de leden van de Nederlandse Vereniging van Molenmakers. De bedrijven die het logo van de NVVM voeren staan borg voor.....

kwaliteit en deskundigheid.

Nederlandse Vereniging Van Molenmakers

*Gecertificeerde Molenmakersbedrijven

Wat molensmakerswerk betreft zijn we met diverse molens met onderhoudswerkzaamheden bezig, de kap van de molen te **Rockanje** is voorzien van een nieuw voeghout aan de keerstijzijde, een nieuw windpeluw, een nieuwe korte spruit, een nieuwe halve spantring, een nieuw voorfront en nieuw riet op de kap. Het rietdek is tegen vogels - net zoals in Engeland op de huizen - in zijn geheel met gaas bedekt.

Van molen Landzicht te **Heerjansdam** zijn 32 balkoppen aangestort. Binnenkort wordt de steenzoldervloer vernieuwd en het metselwerk van de romp aangepakt. Daartoe is door ons het metselwerk onderzocht en in kaart gebracht, het was leuk om onder het maaiveld de aanlegbreedte van de beoogde stellingmolen tegen te komen. Doorgerekend zou de balie zo op een meter of vier gepland zijn. Misschien bruikbaar voor de toekomst om de molen te verhogen in verband met de biotoop (Zou dit historisch verantwoord zijn?)

Ook het advieswerk voor diverse molens neemt steeds meer tijd in beslag.

J.K. Poland BV.

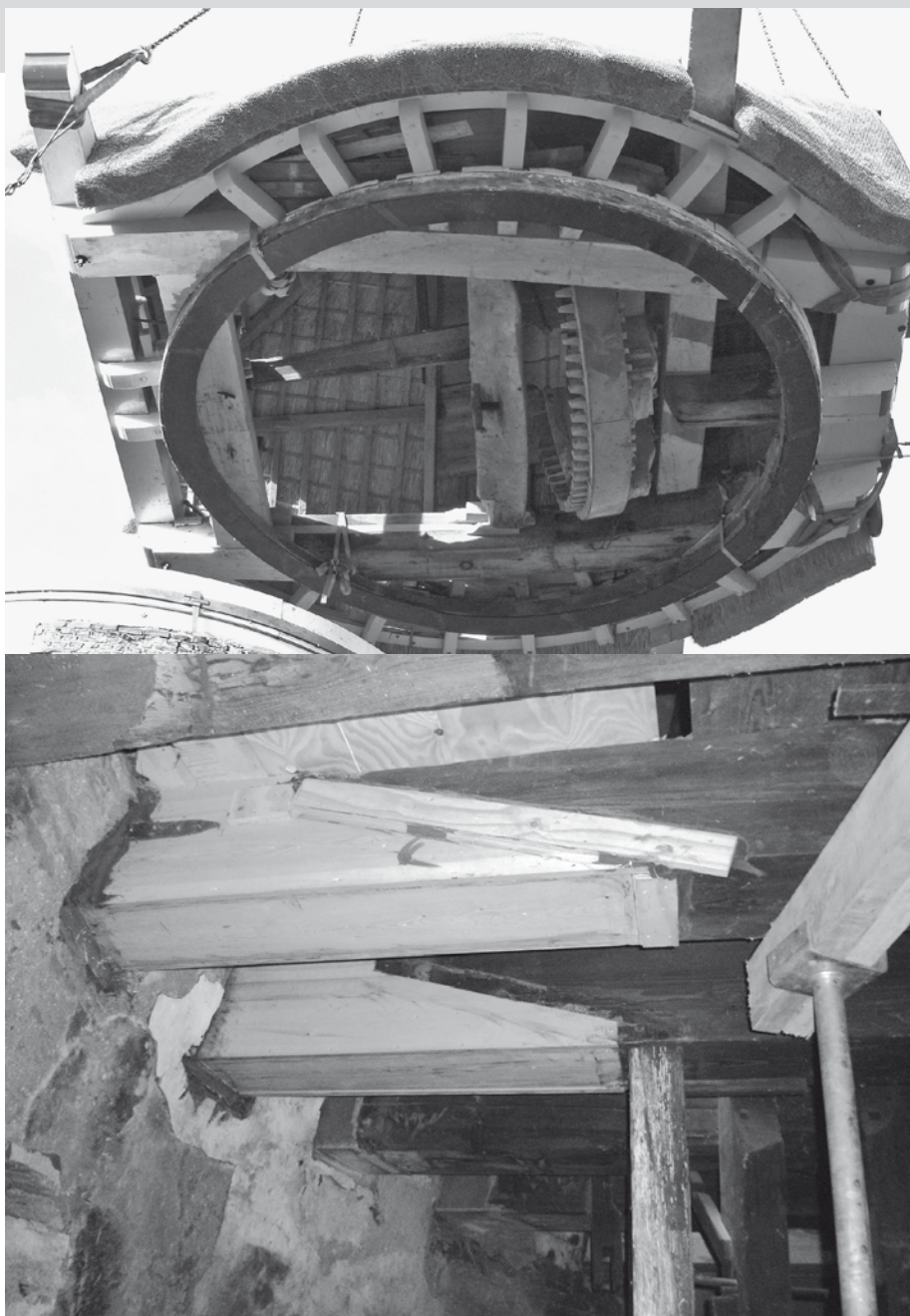
MOLENMAKERSBEDRIJF SINDS 1850

In **Taiwan** is alles goed verlopen en de molen staat er prachtig bij. Het was hard werken maar dan heb je ook wel wat. De omgeving waar de molen staat komt overeen met ons Nederlandse landschap: vlak, water en wind.

Voor de opening van de molen hebben ze zelfs graszoden aangelegd om het zoveel mogelijk op Nederland te laten lijken. En dan werd er iedere keer gevraagd: "Looks like Holland??" en dan zeiden wij "Yes, it looks like Holland".

Dat het op een Hollands landschap lijkt dat vinden ze in Taiwan heel belangrijk. De samenwerking met Gerben Vaags ging heel erg goed en de samenwerking met de Taiwanese is ook goed beval-

▲▲ Het weer plaatsens van de kap op de molen van Rockanje (foto W. Herrewijnen, 10 december 2008).

▲ Balkherstel in de molen van Heerjansdam (foto W. Herrewijnen, 12 december 2008).

len. We zijn ook heel goed verzorgd door de Taiwanese. We kunnen wel zeggen dat we in de watten zijn gelegd.

De bouw werd afgesloten met een leuke opening met allemaal toeters en bellen (waaronder draken en het optreden van een orkest). Allerlei belangrijke mensen waren aanwezig zoals de burgemeester,

de Nederlandse ambassadeur en het Government van Tainan County.

Na een dagje Taipei gingen we weer terug; zeventien uur vliegen inclusief overstappen in Bangkok. Zo stonden weer in ons eigen Nederland en zijn een hele mooie ervaring rijker.

VERBIJ HOOGMADE BV

MOLENMAKERSBEDRIJF SINDS 1868

Nederlandse
Vereniging

Aan onder meer de volgende molens is door ons gewerkt:

Murphy Mill San Fransisco

In het najaar is de laatste hand gelegd aan de kap etc. en zijn er drie containers met materiaal verscheept. In november zijn drie molenmakers naar San Fransisco afgereisd. Zij hebben op locatie de kap in elkaar gezet en de complete windroos met aandrijving gemonteerd. De bebording is op de kap aangebracht en over de kap is een tijdelijke loods gebouwd zodat de koperdekker in droge omstandigheden de kap kan bedekken. Een locale aannemer is bezig met de onderbouw en de stelling. Als zij hiermee klaar zijn, gaan ze verder met het weer opbouwen van het achtkant. Daarna reizen de molenmakers weer af en plaatsen de kap, steken de roeden en werken alles af.

Molen voor de heer Brouwer in Escondido - Californië

In opdracht van de heer Brouwer wordt er gewerkt aan een nieuwe achtkante stellingmolen in Escondido, tussen Los Angeles en de Mexicaanse grens. Inmiddels is de eerste container verscheept met daarin de stelling en alle ramen en deuren voor het onderachtkant. In de werkplaats wordt nu gewerkt aan het achtkant. Vanwege de kans op aardbevingen ter plaatse wordt alles extra zwaar uitgevoerd en zijn sommige constructies aangepast of worden extra versterkt met ijzerwerk.

Vrouwgeestmolen te Alphen a/d Rijn

Aan deze molen wordt een restauratie uitgevoerd uit de regeling Rwr 2007. Inmiddels zijn alle acht ondertafelementen vervangen en vier achtkantstijlen zijn aan de onderzijde met epoxy hersteld. De oude bedsteewand is hersteld en weer aangebracht. Tevens is de balklaag met vloer op de begane grond vervangen. Het spilwiel en het vizelwiel zijn gedemonteerd en worden in de werkplaats gerestaureerd.

Broekzijdsche Molen te Abcoude

De restauratie van deze molen is gestart met de werkzaamheden aan het kruierwerk. Alle rolwagens zijn gedemonteerd en hersteld. In de werkplaats zijn de nieuwe startbalk, korte spruit en korte schoren gemaakt en op elkaar pasgemaakt. Momenteel wordt in de werkplaats de nieuwe binnenroede opgehekt die weer wordt voorzien van het Dekker-spleetwielstelsel. Ter plaatse worden de voeghouten hersteld en versterkt met glasfiber staven en epoxy.

De Hoop te Sint Philipsland

De restauratie van deze molen heeft geruime tijd stilgelegen vanwege het geconstateerde meerwerk. Inmiddels is de vervolgoopdracht verstrekt en zijn de werkzaamheden in de werkplaats in volle gang. Het boventafelement is in zijn geheel vervangen, de oude kruivloer met neuten en kuip zijn hersteld en op het nieuwe tafelement gemonteerd. Ook wordt er gewerkt aan de nieuwe kap.

De Arkduif te Bodegraven

Ook deze molen wordt gerestaureerd in het kader van de Rwr 2007. In het verleden zijn de balklagen onderin de molen gesloopt en is het gedeelte onder de stelling bij de molenaarswoning getrokken. Hierdoor waren zelfs de luluiken komen te vervallen en de onderzijde van de elevator gesloopt. De balklaag van de maalzolder is vernieuwd en de kamertjes onder deze zolder zijn gesloopt en alle niet oorspronkelijke inrichting is verwijderd. De bedoeling is dat de molen weer geheel maalvaardig wordt gerestaureerd.

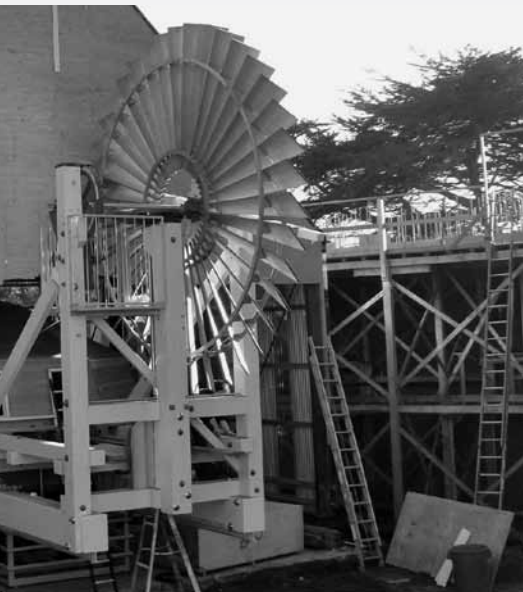
Dekkermolentje

In Hoogmade zijn de voorbereidingen gestart voor het plaatsen van het Dekkermolentje op de houtloods. Op de zolder is plaats gemaakt en aan de bestaande staalconstructie van de loods is een deel toegevoegd waarop de molen geplaatst wordt. In Rijnsaterwoude worden diverse onderdelen gedemonteerd en wordt alles klaargemaakt voor het transport. Tevens dient hier ook nog wat asbestsanering te worden uitgevoerd aan de bestaande schuur.

Rijnenburgermolen te Hazerswoude - Rijndijk

Voor deze molen is een nieuwe startbalk klaargemaakt. In de werkplaats zijn de fokken gemonteerd op de nieuwe roeden. Een gekraakt voeghout is gerepareerd door glasfiberstaven met epoxy.

▲ Het klaarmaken van de stroomlijnneus voor de Broekzijdse molen in de werkplaats. (foto Verbij Hoogmade).

▲▲ De ingebruikstelling op 15 december 2008 (foto Poland, 4 december 2008).

De opbouw van de molen in Taiwan (foto Poland, 4 december 2008).▶

◀ De balie voor de molen van Escondido in de maak (foto Verbij Hoogmade).

◀◀ De kap van Murphy Mill in San Francisco (foto Verbij Hoogmade).

◀◀◀ Nieuw tafelement voor de Vrouwgeestmolen (foto Verbij Hoogmade).

▼ Het landschap in Taiwan met de fundering voor de molen (foto Poland, 28 november 2008).

De molenaar van Sanssouci

Friedrich der Große und der Mühlenbesitzer von Sanssouci.
Friedrich d. Gr.: „Ich frage ihn, ob er die Mühle, welche mich mit ihrem Geklapper Tag und Nacht stört, fortnehmen will oder nicht? — sonst werde ich Gewalt anwenden lassen!“
Müller: „Majestät! verzeihen, die Mühle ist mir wert und laut Urkunde Erbstück meiner Vorfahren; auch ginge es wohl, wenn wir in Berlin kein Kammergericht hätten!“

Er zijn zeer vele afbeeldingen in omloop van de scene bij de molen van Sanssouci, zoals ook deze kaart.

Naar aanleiding van de foto en het bijschrift over de molen bij het paleis van Sanssouci in Potsdam in het decembernummer, pag. 475, reageert de heer C.A. van Hees van de Stichting Molen documentatie uit Amsterdam. Hij schrijft:

‘In het jongste nummer van kwam ik een oude bekende tegen, te weten de afbeelding van Frederik de Grote in gesprek met de molenaar van de molen bij Sanssouci te Potsdam.

Als kersvers medewerker van De Hollandsche Molen kwam ik een soortgelijke afbeelding voor het eerst tegen als illustratie bij een artikel van de hand van de Oostduitse molinoloog Dr. H. Gleisberg dat opgenomen werd in het jaarboekje 1971 van De Hollandsche Molen (blz. 41 e.v.).

In het kader van een bredere interesse voor Nederlandse activiteiten in het buitenland heb ik sinds “die Wende” een aantal malen Potsdam bezocht en daar dankzij een bevriende amateur-historicus, helaas onlangs overleden, kennis genomen van de resultaten van historisch onderzoek van de laatste halve eeuw. Daaruit blijkt overduidelijk dat zowel de beroemde afbeelding als de bijbehorende legende vol zitten met feitelijke onjuistheden, waaruit slechts te concluderen valt dat sprake moet

zijn van een vroeg-negentiende-eeuws propagandaverhaal bedoeld om het regime van Frederik II als verlichter voor te stellen dan het in werkelijkheid was. Latere generaties hebben zich onvoldoende rekenschap gegeven van het feit dat met name de afbeeldingen niet als een soort getekende persfoto beschouwd konden worden, maar soms

viel later met de nodige artistieke vrijheid en zonder voldoende historische kennis zijn samengesteld.

Zo is als voor ons meest relevante bijzonderheid inmiddels vast komen te staan dat de afgebeelde stellingmolen met de kenmerkende ronde ramen pas in de jaren 1789-1791 is gebouwd, dus ruim na de dood van Frederik II in 1786. Voor die tijd stond er een standerdmolen, welke op slechts een enkele afbeelding van deze gebeurtenis als zodanig is weergegeven, tegenover talloze varianten met de stellingmolen.

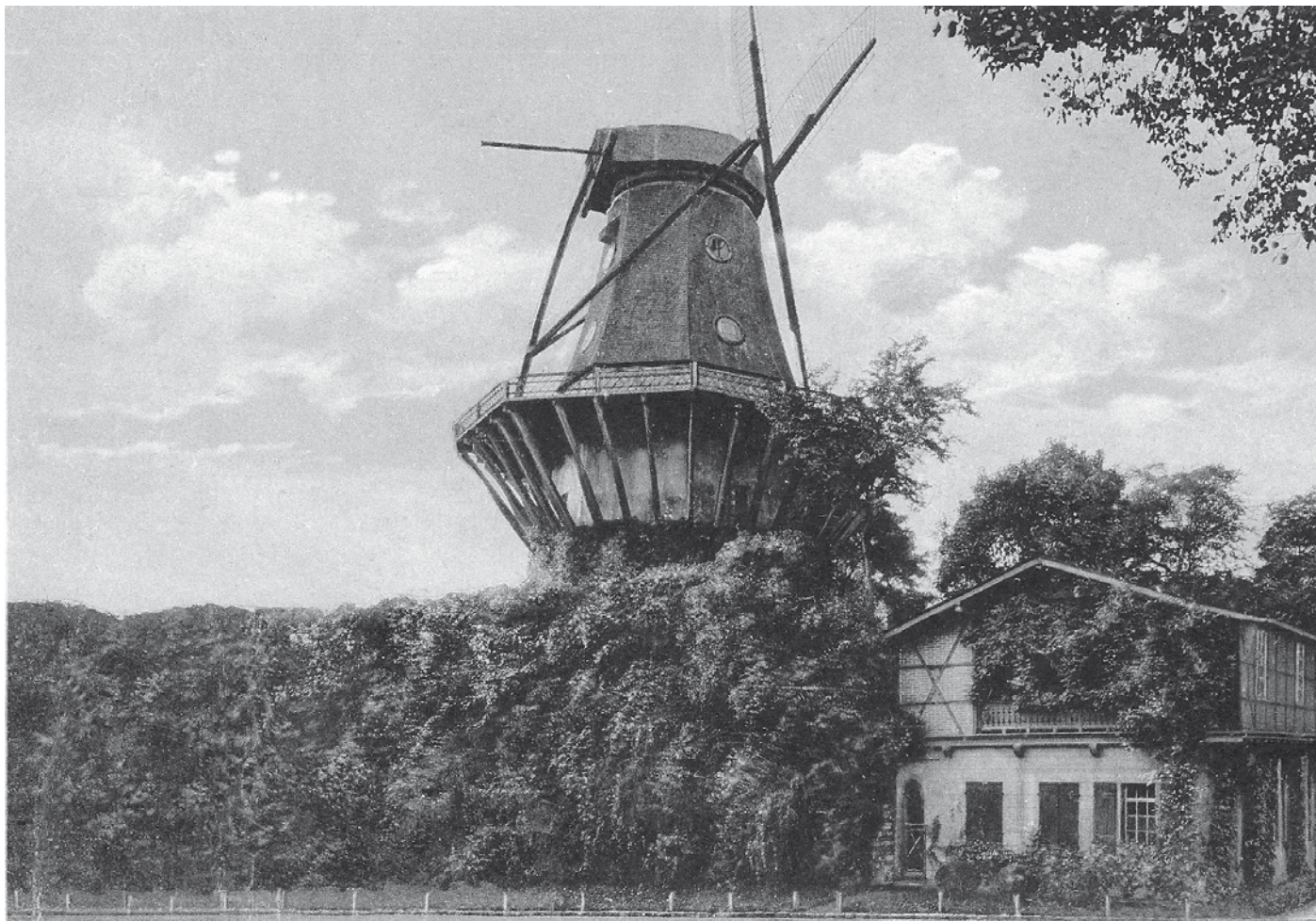
Ook blijkt er geen enkel bewijs voor een bezwaar van de koning tegen de molen te zijn, wel voor het omgekeerde: de molenaar maakte in 1745 bezwaar tegen de bouw van het paleis en de aanleg van het park wegens windbelemmering voor zijn molen. Begrijpelijk als men van een standerdmolen uitgaat, niet wanneer er sprake zou zijn geweest van de hoge stellingmolen die ook nu nog boven de omgeving uittorent.

Voor wat de aan de molenaar toegeschreven teksten betreft, valt natuurlijk het eerst op dat daarin gesuggereerd wordt dat er in het toentertijd nog uiterst autocratisch geregeerde Koninkrijk Pruisen al zo iets als een scheiding der machten bestaan zou hebben, eer, volstrekt anachronisme, zeker als men daarbij bedenkt dat pas in 1748, drie jaar later dus, de leer van de trias politica zou worden geïntroduceerd door Baron de Montesquieu in zijn boek “De l’esprit des lois”.

Wellicht is het hele verhaal bedoeld ge-

Een vooroorlogse ansichtkaart van de molen met het slot.

De achtkante molen troonde (en troont weer) hoog boven zijn omgeving uit. Op 27 april 1945 werd een Russische tank in de buurt van de molen getroffen door een antitankgranaat. Bij de daarop volgende gevechten brandde de molen en het ervoor staande Schweitzerhaus af. In 1983 werd begonnen met de restauratie van de bewaard gebleven stenen onderbouw van de molen; in 1991 met de reconstructie van de molen welke in 1993 werd voltooid. De molen is eigendom van de Stiftung Preußische Schlösser und Gärten Berlin-Brandenburg en wordt sinds 1995 beheerd door de 1990 opgerichte Mühlenvereinigung Berlin-Brandenburg e.V. De vlucht is 24 m; de baliehoogte 13,41 m.

weest om een zaak rond een andere molenaar, welke speelde in de zeventiger jaren en waarin Frederik II zich vergaloppeerde door de raadsheren van het Berlijnse Kammergericht zelfs af te zetten en op te sluiten in de vesting Spandau, naar de achtergrond te verdringen. Ze verlicht was deze vorst dus ook toen nog niet, ondanks zijn vele contacten met o.a. Voltaire en andere vooraanstaande exponenten van de Franse Verlichting.

Dat de standerdmolen van 1745 een 'Erbstück meiner Vorfahren' geweest zou zijn, kan de molenaar ook moeilijk gezegd hebben, aangezien deze molen slechts kort tevoren, namelijk in de jaren 1737-1739 nieuw was gebouwd, zoals inmiddels gebleken is. Dat verklaart ook het jaartal 1738 dat door Gleisberg wordt opgevoerd als bouwjaar van de stellingmolen, waarbij ook hij zich door de wijdverbreide afbeelding bij de legende kennelijk heeft laten misleiden. Tot zover deze uiteenzetting over de legende rond de molenaar van Sansseuci, welke dus meer 'Dichtung' dan 'Wahrheit' blijkt te bevatten, maar die in het licht van de cultus rond Frederik de Grote waarschijnlijk wel ten eeuwige dage zal blijven circuleren.'

Uiteraard zeggen we de heer Van Hees hartelijk dank voor deze uitvoerige reactie.

- ADVERTENTIE -

wakker

zeilmakers sinds 1933

**Gerenommeerd adres voor molenzeilen
Uitvoerbaar in copes, wk 77 en katoen
Div. mogelijkheden in kleur en touwwerk**

Zeilmakerij D. Wakker b.v.	• Tel. (010) 591 22 88
Scheldeweg 7	• Fax (010) 591 29 85
Ind. terrein 'Nieuwe Waterweg'	• Mail info@wakker.nl
3144 ES Maassluis	• Site www.wakker.nl

Naar aanleiding van het artikel 'Roomse Rouw' in het vorige nummer deelt de heer P.H. Mans, oud-bestuurslid van de Rijnlandse Molenstichting, nog het een en ander mee over het in de rouw zetten van de molens op Flakkee waar hij zijn jeugd doorbracht en ook een - mogelijk verdwenen - gebruik in de Alblasserwaard. De rouwstand was de 'gaande' stand.

Ouddorp

In Ouddorp staat molen De Zwaan vlakbij het kerkhof en bij elke begrafenis werd de molen in de rouw gezet. Dit was gewoon om niet de begrafenisplechtigheid te verstoren; niet dat mensen wisten dat dat de rouwstand was. Pape en Hameeteman waren er soms niet blij mee als zo'n zware Ouddorpse dominee een heel lange toespraak hield en ze dus werkloos moesten toezien met de stilstaande molen.

Sommelsdijk

Het moet nog in of kort na de oorlog zijn geweest dat ik hoorde dat een kind van een van de gebrs. Meyer van de molen in Sommeldijk ernstig ziek was. Ik herinner mij nog goed dat de molen op een zondagavond (De Meyers waren behoorlijk streng in de leer als lid van de Gereformeerde Gemeente, maar toch!) in de rouw werd gezet en pas later hoorde ik dat het kind was overleden. De molen heeft toen vijf of zes weken (helaas weet ik niet precies meer hoe lang) in de rouw gestaan (uiteraard als er niet gemalen werd).

Middelharnis

In Middelharnis werd de molen ook wel stilgezet bij een begrafenis van iemand uit de buurt, binnen het zicht van de molen, meest op verzoek van de familie;

De Voorste molen van Hellow, malend met één duiker. Dit was hier geen teken van rouw, maar een sein aan de kinderen van de molenaar dat zij naar huis moesten komen. Beide molens van deze polder staan zo afgelegen dat deze manier van seinen een goed hulpmiddel was.

niet dat men dan wist dat de molen in de rouw stond. Hij werd dan in de rouw gezet gedurende de tijd dat de rouwstoet zich formeerde totdat die uit het zicht verdwenen was.

Zo ook op 28 december 1945. En dat duurde nogal lang. Daarna kwamen we nog in de problemen. Toen we eindelijk weer konden draaien was de wind nogal aangetrokken en we maalden met lege hekken met de zeventiender kunststeen. De molen stond WZW met de staart precies voor de deur aan de oostzijde. Toen zag ik ineens dat de staart naar de molen zwiepte met de kruikoning precies in de deuropening en terug. Direct naar de vang (David Blok of ik, dat weet ik niet meer) en toen bleek de bout waarmee de lange schoor (die aan de kant van de pal) aan de lange spruit vastzat gebroken was. En die schoor hing dus aan het

hangereel heen en weer te zwaaien en nam de staart ook mee. Intussen stak de storm op en de wind ging NW. We hebben er nog de vier borden uitgehaald. Ik herinner me ook dat ik - met de ervaring van 7 september '44 toen ik bijna met windbord en al van de balie waaide in het hoofd - bij het raam op het westen op de borden stond die David er uit haalde.

Toen is David Blok er in geslaagd om met de roehaak door een van de steigergaten de lange schoor te pakken te krijgen en tegen de lange spruit te drukken en zo slingerde het zaakje dus niet meer.

Er was een elektrische hulpmaalderij op de builzolder en ze konden zich dus redden bij het wachten op de molenaar. Die kwam pas eind februari 1946. Dat waren Thijs Brandhorst en Rinus Lindhout, die toen net voor zichzelf waren begon-

Molens in de rouw in stromenland

nen en eerder werkten bij het bedrijf van Ottevanger in Moerkapelle; vakbekwame molenmakers. Een bijkomend iets was dat er toen, op aanraden van Dijkman (erkend molengoeroe), een grotere bonkelaar in de kap is aangebracht waardoor de molen veel makkelijker ging malen. De zestiender kunststeen liep voor de ingreep 1:8 en erna 1:6,3. De vlucht van de molen was 24,75m. We waren het er allemaal over eens dat de molen daarna beter liep.

De waarden

In de zomer van 1952 maakte ik een fietstocht richting Betuwe. Ik belandde ook in Hei- en Boeicop. Daar in de omgeving werd rouw ook bij de malende molen weergegeven door op één eind een duiker te leggen. Wanneer er moest worden gezwich dan verwijderde men één windbord, een eindbord, zodat ook tijdens het malen de rouw was af te lezen. Dit werd mij meegedeeld door de toen ongeveer 70 jaar oude watermolenaar, G. de Wildt, afkomstig uit Groot-Ammers. Of het gebruik ook verder in de waarden werd toegepast weet ik niet en evenmin of het nu nog wordt gedaan.

We danken de heer Mans voor zijn reactie. Tevens vragen wij onze lezers, met name in de Alblasserwaard en Vijfheerenlanden of het beschreven malend rouwen ook verder en in de waarden voorkwam en zo nodig nog wordt toegepast.

De Dankbaarheid in Middelharnis omstreeks 1950 (foto ir. P.H. Mans).

-ADVERTENTIES-

Postbus 72
5420 AB Gemert
tel 0492-364292
www.protekta.nl

Protekta
Conserduc-Renofors

MET DIVERSE VESTIGINGEN IS PROTEKTA ACTIEF IN ALLE DELEN VAN NEDERLAND

Vanaf 1950 landelijk gespecialiseerd in:

Houtrestauratie

Herstel van door houtrot aangetaste balkeinden etc. op basis van de Bêta®-methode met toepassing van kunstharsen.

Houtconservering

Bestrijding van houtworm, boktor en knaagkever. Behandelingen tegen zwam in hout en muurwerk. Leverancier van producten.

Protekta is ook gespecialiseerd in:

- duivenwering
- optrekkend vocht
- plaagdierbestrijding

MOLENSTEENMAKERIJ

Voor de beste kunstmaalstenen als ook blauwe basaltlavanmaalstenen.

Tevens wrijfstenen, kweernen (romeins model) demonstratiestenen (doorsnede: 10, 15 of 20 cm.) en huishoudmolens.

Zeer snel en vakkundig scherp en van uw molenstenen en maaltechnische adviezen.

Werkplaats: Rijksweg 146 6586 AB Plasmolen, Nederland
Telefoon: 024-696 36 54 / Fax: 024-696 36 57
GSM: 0653667686 / E-mail: molensteenmakerij@planet.nl

De Dekkerpomp in de Groenendijkse molen

De malende Groenendijkse molen op 17 februari 1973, nog met oud tuig (foto J.L.J. Tersteeg).

Ik heb de heer Dekker gevraagd naar het herstel van de pomp en hij schreef mij het volgende:

'Ja die Groenendijkse. In eerste instantie zijn we daar toendertijd samen eens gaan kijken, waarbij we constateerden, dat de verticale schroefpomp nog gangbaar was, de poulie op de aandrijf-as mankeerde, maar het aseind voor de poulie plus de spiebaan nog in goede conditie was. Ook was er nog een behoorlijke canvas drijfriem aanwezig, zij het zonder riemverbinders. Verder was ook de riemspaninrichting nog helemaal aanwezig en in goede conditie. Ook aan de grote riemschijf onderaan de koning mankeerde niets. Ik heb toen de as opgemeten en een nieuwe opgebouwde en in elkaar gelaste stalen poulie ontworpen en deze laten maken bij Boele's Scheepswerven en Machinefabriek n.v. te Bolnes. We (jij, ik, mijn collega Krijn Verhoeven en Bart Kraan) zijn, toen het allemaal klaar was, op een mooie zaterdagmorgen naar de molen getogen om het geheel te monteren en de riemaandrijving weer in orde te maken. Daarbij hadden we meteen al pech dat de poulie te hoog op de as zat, zodat de naaf een aantal millimeters korter gemaakt moest worden. Gelukkig wist Bart in Hazerswoude een bedrijfje waar ze een draaibank hadden en zo zijn Bart en ik op zijn brommer langs dat smalle rotpaadje daar naar toegegaan. De baas van dat bedrijfje was niet thuis en nadat we zijn vrouw eindelijk overtuigd hadden dat ik een kundig draaier was mocht ik zelf die naaf een stukje afdraaien.

Daarna weer terug en zonder moeilijkheden werd de poulie afgemonteerd. Daarna de einden van de drijfriem zo zuinig mogelijk haaks afgesneden en nieuwe riemverbinders aangebracht met materiaal en gereedschap van Boele. Vervolgens werd de riem op zijn plaats gebracht, de einden aan elkaar verbonden en de spanner in z'n werk gezet. Ik herinner me flauw dat we ook nog proefgedraaid hebben, maar dat dat niet veel opleverde, daar er haast geen wind was.'

We danken beide heren uiteraard hartelijk voor hun reactie.

De heer Mans reageert ook op de berichten over de Groenendijkse molen in Hazerswoude. Hij schrijft:

'Nu schoot mij weer te binnen dat ing. J. Dekker, met wie ik lange jaren samen de technische zaken in de Rijnlandse Molenstichting behartigde, in diezelfde tijd van de halve verdekking de pomp weer in orde had gemaakt. De heer Dekker, een eerste klas (met hoofd en handen) technicus werktuigbouw, had toen een leidinggevende positie bij Boele scheepswerven en kon daar diverse dingen om niet maken voor de molens van de Stichting. Dit hele karwei kostte ook nog eens niets; het was best

een hele klus al zou je dat uit zijn toezetting niet afleiden. Als de molenmaker dit had moeten doen dan had het vanwege de kosten niet gekund. Dit herstel van de pomp hield, net als de halve verdekking, ook verband met het faciliteren van de molenaarsopleiding. Het maakte de molen als 'lesmolen' natuurlijk veel aantrekkelijker dat hij ook echt water kon verzetten. Op verscheidene molens van de stichting werd informeel lesgegeven en er zijn ook wat examens afgenomen op molens van de Stichting; zover ik mij herinner bijvoorbeeld op de Zweilander- en de Boterhuismolen.

De heer Barendse uit Poeldijk herkent in de 'Zoeker' van het decembernummer de nog bestaande molen van Potthoff te Laer in het Duitse Münsterland. Dit is tegenwoordig een bewoonde molen. We danken de heer Barendse hartelijk voor zijn reactie. Omtrent de 'Zoeker' in het januarinum-mer hebben we nog geen reactie ont-vangen.

Hierbij een nieuwe 'Zoeker', ongetwij-feld een molen uit het rivierengebied; maar welke? Reacties a.u.b. te richten aan de redactie van de *Molenwereld*, Moerdijkstraat 39, 2751 BE Moerkapelle, fax 079-5931303, e-mail: redactie@molenwereld.nl

Uit 't kijkgat

Hollandse rekenkunde

"Zelfs als je met hem over hechtpleisters begint kom je uit bij molens", werd vroeger al van mij gezegd. Toen vond ik het overdreven, hoe kan je van hechtpleisters bij molens komen? Toch betrapte ik mij pas zelf op zoiets. Ik lees niet altijd en alleen over molens; stel je voor! Een oude schoolmeester heeft mij de liefde voor geschiedenis bijgebracht en ik mag er nog graag over lezen. Zo zat ik pas verdiept in een boek over het kortstondig samengaan van Nederland en België. De manier waarop de grondwet van 1815 er door is gedrukt is wel heel erg fraai. Er waren meer tegenstemmers dan voorstemmers. Dus voorstel verworpen zou je denken. Niets is minder waar: de stemmen van de mensen die zich van stemming onthielden werden simpel bij de voorstemmers opgeteld, waardoor het

wetsvoorstel toch werd aangenomen. 'Hollandse rekenkunde' schamperden onze zuiderburen. Toch komt het mij voor dat we het kunstje nog niet verleerd hebben, tenminste niet op molengebied. Molens horen met klompen en tulpenbollen tot onze nationale symbolen. Iedereen is er dus voor; ja toch? "t Hoort bij Hollandse blonde dreven, 't geeft karakter kleur en leven", zong de volksdichter Clinge Doorenbos weleer. 'Iedereen' zou voor molens zijn; geweldig toch? Toen ging ik eens stemmen tellen: 16,5 miljoen molenvrienden in één land. Natuurlijk zijn er dwarsliggers, maar 15 miljoen moet toch kunnen nietwaar? Eerlijk gezegd vond ik van mijzelf dat ik mij toch wel erg makkelijk rijk rekende. Als ik nu eens alle leden van molenorganisaties bij elkaar optelde. Nu

ken ik niet alle organisaties, laat staan dat ik het aantal leden weet. In mijn lijfblad las ik dat De Hollandsche Molen, buiten twijfel de grootste molenorganisatie van Nederland, ruim 5000 leden heeft, dan heb je nog het Gilde van Vrijwillige Molenaars, vele grote en kleine lokale molenorganisaties, de abonnees van dit blad, molenliefhebbers die verenigd zijn in meer algemene monumenten- en cultuurorganisaties. 16.500; dat lijkt mij toch wel een mooi getal. Dubbeltellingen laten we maar even buiten beschouwing, mensen die lid zijn van meer dan een organisatie; een kniesoor die daar op let. Wat maakt het uit? Het aantal zegt niet alles, de kwaliteit zoveel te meer. Dat geeft de doorslag. Die 16.500 is 0,1% van het aantal inwoners van Nederland. Die 0,1% vertegenwoordigen gewoon het Nederlandse volk, net zo als de Tweede Kamer, maar dan anders. Iedereen is toch voor molens. Het is onvoorstelbaar dat het anders zou zijn. Natuurlijk is niet iedereen even actief of bevindt zich in de voorste linies. Het maakt natuurlijk nogal verschil of je molenliefde zich beperkt tot het verzamelen van foto's of dat je als vrijwillige molenaar of lid van een bestuur actief bent. Maar met elkaar zijn we Trots op Molens, TOM zozegd. Dat willen we weten ook, ook voor anderen. Die Hollandse rekenkunde is toch maar een schitterende uitvinding!

Balie Kluiver

Bij het overlijden van Cor in 't Veld

GERARD STURKENBOOM

Cor in 't Veld scherpt in augustus 1980 een kunststeen op De Grenswachter.

Op bijna de laatste dag van 2008, op 30 december om precies te zijn, nog geen week voordat hij 92 jaar zou worden, is oud-molenaar Cor in 't Veld overleden. Daarmee is aan een lang en vechtlustig leven een eind gekomen. Het is al eerder gememoreerd, vrijwel de hele laatste generatie beroepsmolenaars in Zuid-Oost Brabant is verdwenen. Cor in 't Veld was nog er nog een.

Als pas geslaagd vrijwillig molenaar heb ik de eer en het genoegen gehad om begin jaren '80 vier jaar lang samen met Cor op bergmolen De Grenswachter in Luyksgestel te draaien en malen. Ik heb veel geleerd van Cor, zowel van samen met hem te werken op de molen, als van zijn verhalen uit zijn lange "mulders"-leven.

Jeugd

Al als jonge tiener kwam Cor vanuit Schiedam naar Luyksgestel. In Schiedam was hij al op 5-jarige leeftijd weeskind geworden; zijn beide ouders overleden binnen een half jaar (aan tbc). Na een hard bestaan in het weeshuis werd hij in 1931 opgenomen in een pleeggezin in Luyksgestel, dat van molenaar Leon van Grootel. Zo leerde hij het molenaarsvak in de

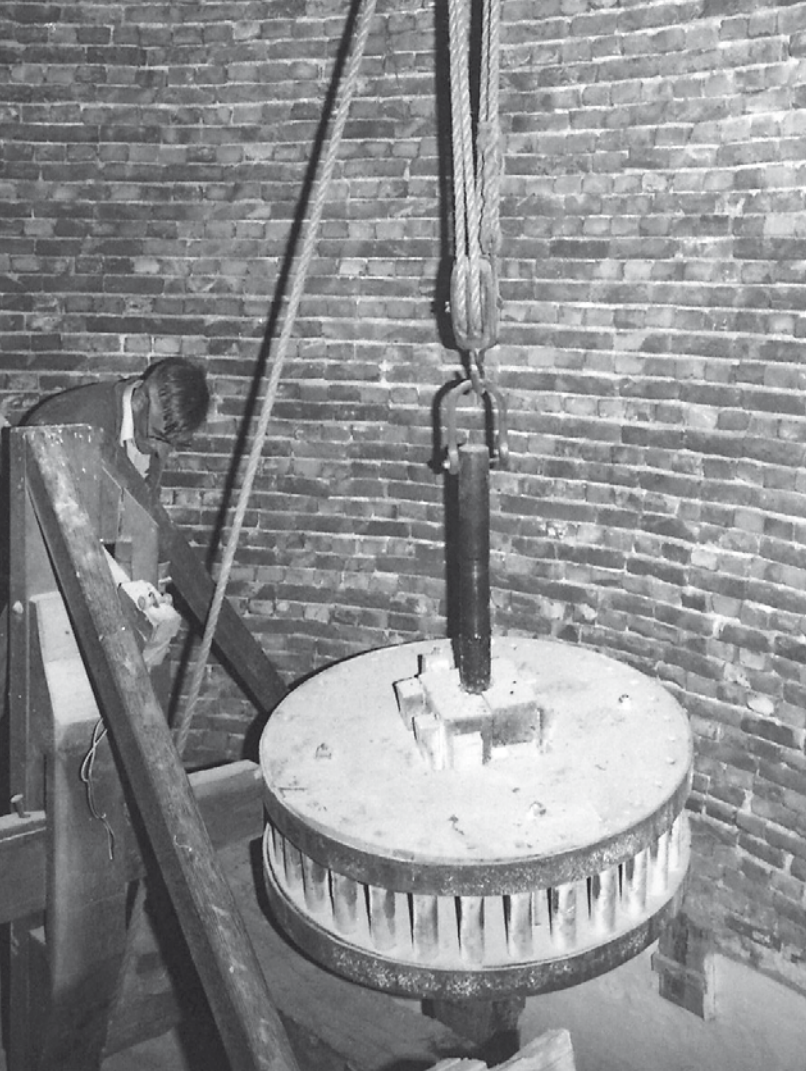
praktijk. Zowel in de jaren ervoor als gedurende de Tweede Wereldoorlog was het een spannende tijd, mede door de smokkelpraktijken in de Kempische grensstreek. Na de oorlog maakte Cor voor enkele jaren een uitstapje naar een andere "kostgever", molenaar Theo Franken van de molen van het Gelderse Steenderen (dezelfde Theo Franken die in 1951 de nog bestaande molen van Rucphen-Bosschenhoofd in West-Brabant kocht). Cor leerde bij Franken zijn latere vrouw Geertruida kennen; zij werkte in die tijd ook voor de familie Franken.

Bedrijf

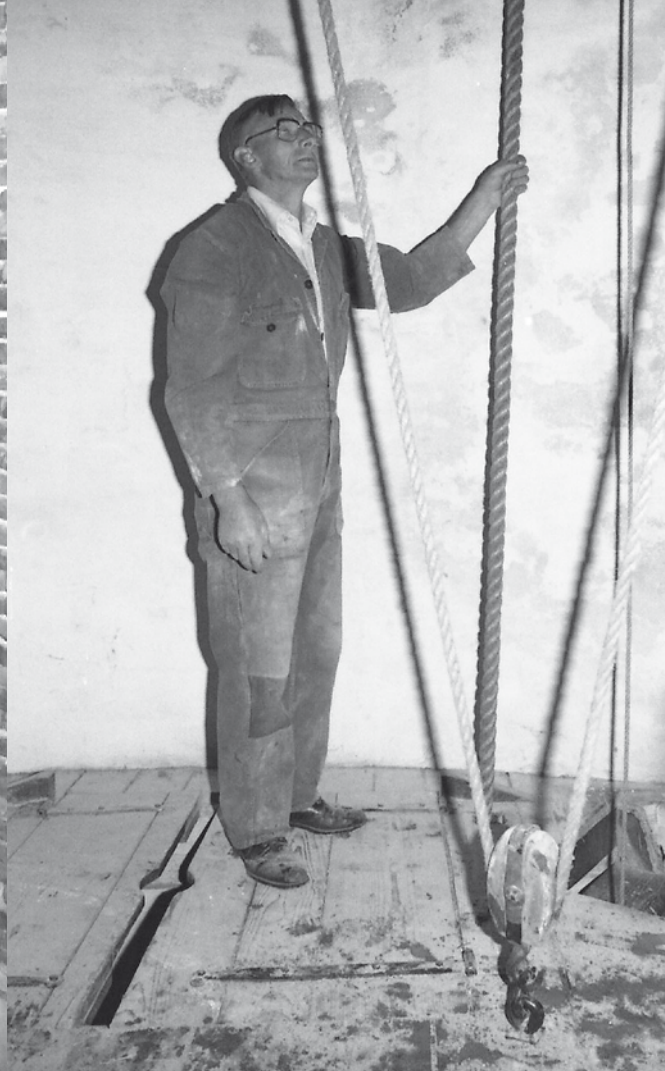
In 1948 keerde Cor terug naar Luyksgestel. Hij huurde de Grenswachter en begon zijn eigen handel in veevoerders. In 1951 mocht hij naast de molen een houten

huis bouwen, alwaar het echtpaar in 't Veld tot medio 2008 gewoond heeft en waar vier kinderen, twee jongens en twee meisjes, werden groot gebracht. Een derde jongen verongelukte op jonge leeftijd voor de molen onder een vrachtauto.

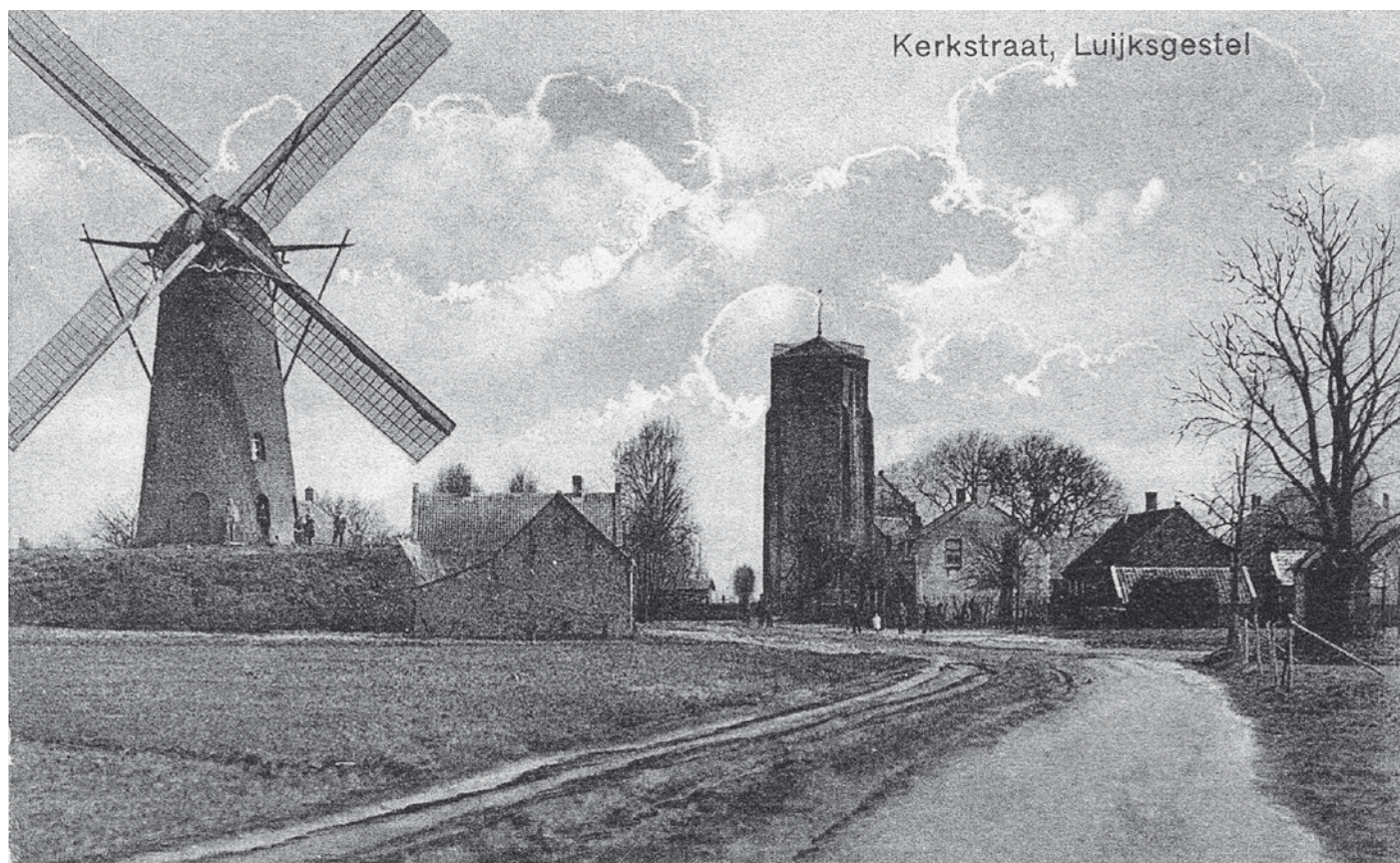
Cor heeft ook werkelijk de ondergang van het beroepsmatig malen op en met de windmolen meegemaakt. Begin jaren zestig heeft hij nog geprobeerd de molen De Grenswachter te kopen, maar het bedrag dat van Grootel vroeg, 55.000 gulden, vond Cor teveel. Hij heeft toen tot 1975 de andere molen in Luyksgestel, De Deen, gehuurd. Met het bijbehorende pakhuis had hij voldoende bedrijfsruimte voor de handel. Zoals met zoveel zelfstandige molenaars, werd ook voor Cor de concurrentie van de Boerenbond teveel en moest hij stoppen met zijn bedrijf.

Het lichten van het staakijzer.

In 't Veld haalde het staakijzer omhoog door middel van een touw dat via katrollen uiteindelijk met het losse touw verbonden werd aan het luitouw.

Molen De Grenswachter in de tijd dat Cor in 't Veld naar Luyksgestel kwam.

De op 18 november 1963 verongelukte Deen. Niet alleen brak de as, maar er ontstond ook brand, maar die kon gelukkig snel worden geblust. In 1968 werd de molen hersteld.

De Grenswachter tijdens de restauratie van 1974.

Molenleven

Tijdens zijn burgemeesterschap van Luyksgestel heeft F.J.M. Houben (de latere commissaris van de koningin in Noord-Brabant) ervoor gezorgd dat beide molens in eigendom van de gemeente in het begin van de jaren '70 gerestaureerd werden. Cor werd beheerder van beide molens en tevens van het naast De Grenswachter ingerichte bakkerijmuseum. Meer dan tien jaar bracht hij bijna dagelijks voor de bakkers de vloeroven in het bakkerijmuseum op temperatuur. Tijdens de vele rondleidingen in "zijn" molen vertelde Cor aan velen hoe het leven op en met de molen was. Het was natuurlijk een spannend verhaal om te vertellen dat hij in 1963 vanuit zijn huis de molen De Deen in een storm heeft zien verongelukken (de bovenas

brak bij die gebeurtenis). Er aan toevoegend dat hij toen nog niet verantwoordelijk was voor deze molen. Vaak heb ik hem ook het verhaal horen vertellen hoe hij aan molenaar en leeftijdsgenoot Jan Rooyackers (zijn foto prijkt op de omslag van het boek De Brabantse Molens) een goede kameraad had in de jaren voor de oorlog. Jan was in die tijd knecht bij Nico Buenen op de molen De Deen, en omdat beide bedrijven natuurlijk elkaars concurrent waren, mochten de knechten niet bij elkaar op de molen komen. Natuurlijk deden ze dat wel eens stiekem. Toen ze een keer betrappt waren, mochten ze als straf dat jaar niet naar de kermiskoers! Cor heeft dit als echte straf ervaren, want dat was in die jaren praktisch het enige uitje. En Cor was een wielierliefhebber, zoals hij ook voetballiefhebber was. In

Luyksgestel heeft Cor zich jarenlang ingezet voor de voetbalclub, maar ook voor de brandweer. Hij roerde zich in de politiek en was jarenlang lid van het Sint-Martinusgilde, waarvan 15 jaar als hoptman. Hij was er lid van geworden omdat zoon Jan wilde schieten. Maar bovenal was Cor mulder. Tot een halfjaar voor zijn overlijden woonde Cor naast molen De Grenswachter en hield hij het doen en laten van de vrijwillige molenaar Minke Bozuwa nog in de gaten. Begrijpelijk dat Cor het in het verzorgingstehuis in Eersel niet lang heeft kunnen uithouden, weg uit Luyksgestel, weg van zijn molen. Met het heengaan van Cor is een rijke schat aan ervaring heengegaan. Zijn vrouw, kinderen en kleinkinderen mogen hem met trots herinneren!

MOLENWERELD gaat voor u OPEN!!!!

en
MOLENAARSVERLEDEN cadeau!!!
en
nog korting toe!!!

Al tien jaar is Molenwereld het blad bij uitstek op molengebied voor honderden molenliefhebbers met veel nieuws, reportages en allerhande artikelen, rijk geïllustreerd en goed verzorgd.

Meer dan 120 nummers en ELF JAAR MOLENWERELD dat vieren we!

Als u nog nooit abonnee bent geweest en zich nu opgeeft dan krijgt u eenmalig bij uw abonnement het boek **Molenaarsverleden** **ter waarde van € 12,50 cadeau!** Molenaarsverleden is een bundel van veertig interessante artikelen over molens en telt 96 pagina's.

Bovendien kost u een abonnement over 2009 geen € 47,50 maar € 38,50 indien u alle elf nummers van die jaargang wenst te ontvangen. Wilt u er minder dan kunt u voor ieder nummer dat u niet wenst € 3,50 aftrekken.

Als u bijvoorbeeld alleen de laatste drie nummers wenst, dan is de prijs € 38,50 - 8 x € 3,50 = € 10,50.

MOLENWERELD iedere maand per post thuis kan op drie manieren:

1. Door het nemen van een abonnement.

Abonnementen kunnen op ieder gewenst moment ingaan en worden automatisch verlengd tenzij een abonnement uiterlijk 1 december van het lopende abonnementsjaar schriftelijk wordt opgezegd.

Abonnementsprijs: Nederland: € 47,50 per jaar (incl. 6% BTW).
Overig Europa: € 65,- per jaar (incl. 6% BTW).
Overige landen op aanvraag.

De abonnementsprijs dient bij vooruitbetaling te worden voldaan.

2. Door u aan te melden als donateur.

Donateurs van de Stichting Molenwereld in Nederland ontvangen het blad gratis bij een minimum-donatie van € 62,50.

3. Door een cadeau-abonnement.

U kunt ook een abonnement cadeau doen. U geeft dan via onderstaande bon aan wie u de **'MOLENWERELD'** wilt toesturen en met ingang van wanneer. Na ontvangst van het abonnementsbedrag sturen wij u een cadeaubon voor de ontvanger.

Een cadeau-abonnement kan voor een heel of voor een half jaar aangegaan worden.

De prijs voor een heel jaar is € 49,-, voor een half jaar € 24,50. Na afloop van de periode wordt het cadeau-abonnement automatisch door ons beëindigd.

B O N

*JA¹, ik meld mij aan als abonnee op de **'MOLENWERELD'**.

- *volgens bovenstaande aanbieding van € 38,50 voor alle nummers van 2009 en ontvang het boek *Molenaarsverleden* gratis.
 *volgens bovenstaande aanbieding en ontvang het boek *Molenaarsverleden* gratis, maar wens van 2008 alleen de nummers te ontvangen.

- *JA¹, ik meld mij aan als donateur van de Stichting Molenwereld tegen een donatie van € Ik maak mijn donatie over op Postbankrek. 4506935 of Rabobankrek.no 3750.30.867 t.n.v. de Stichting Molenwereld.

- *JA¹, ik wil graag een cadeau-abonnement aanvragen voor:

Naam:

Adres:

Postcode: Plaats:

met ingang van voor een periode van een half/heel² jaar

Als / molenliefhebber / beroepsmolenaar / molenmaker / vrijwillig molenaar³ ben ik speciaal geïnteresseerd in:

.....

Afzender (s.v.p. in drukletters)

Handtekening:

Naam:

Adres:

Postcode: Plaats:

Deze bon of een kopie ervan kan, ingestuurd worden aan:

Stichting MOLENWERELD Moerdijkstraat 39 2751 BE Moerkapelle

1. s.v.p. aankruisen hetgeen door u gewenst wordt.

2, 3. s.v.p. doorhalen wat voor u niet van toepassing is.

